

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

obor sociální a kulturní ekologie

Ing. Dina Riegerová

I za plotem je náš svět

Případová studie Okrašlovacího spolku v Jílovém u Prahy

Our world exists behind the fence too

A Case Study of the Association for Embellishment in Jílové u Prahy

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Matoušek, CSc.
Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze dne 29. června. 2012

Ing. Dina Riegerová

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Václavu Matouškovi, CSc., který měl se mnou jako vedoucí práce obrovskou trpělivost a zároveň měl pro mě vždy připravené dobré rady, postřehy i připomínky. Děkuji mu i za to, že v rámci své práce si zachovává potřebný nadhled, tolik cenný pro vystresovaného studenta.

Za konzultace bych také ráda poděkovala Mgr. Hedvice Novotné z katedry Studia humanitní vzdělanosti, která mi pomáhala v rámci sociologického výzkumu.

Děkuji také svému kamarádovi Mgr. Michalu Vaňáčovi, který pro mě představoval lidský most mezi Prahou a Moravskou zemskou knihovnou v Brně a ušetřil mi tak tolik drahocenného času.

Rovněž děkuji všem členům Okrašlovacího spolku v Jílovém, kteří mi poskytli cenné rozhovory a díky kterým jsem dokázala práci završit do zdárného konce.

V neposlední řadě také děkuji celé rodině a svému partnerovi, kteří se mnou vše prožívali a kteří se nemohli dočkat, až práci konečně po dlouhé době dokončím.

OBSAH

Abstrakt, klíčová slova	str. 7
Abstract, key words	str. 7
Motto.....	str. 8
1 ÚVOD	str. 9
2 TEORETICKÁ ČÁST	str. 11
<u>2.1 Od kdy vnímáme krajinu, popř. přírodu jako krásnou?</u>	str. 11
2.1.1 Vnímání krás krajiny a přírody ve středověku.....	str. 12
2.1.2 Vnímání krás krajiny a přírody v novověku a v moderní době....	str. 13
<u>2.2 Vznik a vývoj okrašlovacích spolků v českých zemích v kontextu historie spolkaření a ochrany přírody</u>	str. 16
2.2.1 Spolkaření.....	str. 16
2.2.2 Vývoj ochrany přírody u nás.....	str. 20
2.2.3 Tři linie v péči o přírodu, resp. životní prostředí.....	str. 23
2.2.3.1 Stát pečující o přírodu, resp. o životní prostředí.....	str. 24
2.2.3.2 Spolky a jiná organizovaná hnutí zaměřená na péči o životní prostředí.....	str. 26
ČSOP.....	str. 27
Děti Země.....	str. 28
Hnutí duha.....	str. 28
Arnika	str. 29
Guerilla Gardening.....	str. 30
Pozemkové spolky.....	str. 31
Shrnutí.....	str. 32
2.2.3.3 Jednotlivci jako pečovatelé	str. 33
2.2.3.4 Shrnutí.....	str. 34
<u>2.3 Okrašlovací hnutí</u>	str. 34
2.3.1 Kde se vzala myšlenka okrašlování?.....	str. 34
2.3.2 Ochrana domoviny.....	str. 36
2.3.3. Co okrašlovací spolky dělají?.....	str. 37
2.3.4 Svaz českých okrašlovacích spolků v království Českém	str. 39
2.3.5 Konec okrašlovacích spolků.....	str. 41
2.3.6 Dnešní okrašlovací spolky.....	str. 42
<u>2.4 Vymezení pojmů tradice a vztahu k místu</u>	str. 44
2.4.1 Vztah k místu.....	str. 44
2.4.2 Tradice.....	str. 45

3 EMPIRICKÁ ČÁST	str. 47
<u>3.1 Oblast výzkumu aneb Jílové ve zkratce</u>	str. 47
<u>3.2 Výzkumné otázky</u>	str. 49
<u>3.3 Použité metody</u>	str. 49
<u>3.4 Výběr respondentů</u>	str. 51
<u>3.5 Rozhovory</u>	str. 52
<u>3.6 Původní okrašlování v Jílovém</u>	str. 53
3.6.1 Vznik původního OS v Jílovém.....	str. 54
3.6.2 Činnost původního OS v Jílovém.....	str. 55
<u>3.7 Dnešní okrašlování v Jílovém</u>	str. 57
3.7.1 Vznik Spolku.....	str. 57
3.7.2 Návaznost na tradici.....	str. 59
3.7.3 Název.....	str. 61
3.7.4 Vztah k Jílovému.....	str. 62
3.7.5 Motivace.....	str. 62
3.7.6 Činnost OS.....	str. 64
3.7.6.1 Činnost estetická.....	str. 67
3.7.6.2 Činnost environmentální.....	str. 67
3.7.6.3 Činnost výchovná.....	str. 69
3.7.6.4 Činnost protestní.....	str. 70
3.7.6.5 Činnost propagační.....	str. 72
3.7.7 Členové OS v Jílovém.....	str. 74
<u>3.8 Pohled na Okrašlovací spolek zvenku aneb výsledky dotazníkového šetření</u>	str. 75
<u>3.9 Rozdíly a paralely mezi původním a znovuobnoveným spolkem</u>	str. 78
3.9.1 Název.....	str. 78
3.9.2 Členové spolku.....	str. 79
3.9.3 Činnost Spolku.....	str. 80
3.9.4 Oblast působnosti.....	str. 81
3.9.5 Ochrana přírody.....	str. 82
4 ZÁVĚR	str. 83
5 POUŽITÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE	str. 89
5.1 Citovaná literatura.....	str. 93
5.2 Citované internetové zdroje.....	str. 94
5.3 Archivní materiály.....	str. 95
5.4 Doporučená literatura a jiné zdroje.....	str. 96

PŘÍLOHY	str. 97
Příloha 1 Bloky okruhů otázek. Kvalitativní výzkum.....	str. 98
Příloha 2 Přepsané rozhovory se členy OS V Jílovém u Prahy	str. 100
Příloha 3 Ukázka dotazníkového šetření	str. 195
Příloha 4 Mapa Jílového u Prahy – Jílovské vyhlídky.....	str. 197
Příloha 5 Fotodokumentace.....	str. 198

Abstrakt:

Diplomová práce je zaměřena na fenomén okrašlovacích spolků a zblízka pak pomocí případové studie zkoumá Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy. Předmětem zkoumání je charakter vztahu zaniklého a současného spolku. Na základě provedených polostrukturovaných rozhovorů jsem zjišťovala, jak dalece je pro členy tohoto sdružení důležitá lokální kulturní tradice a do jaké míry se jedná o formální vzor pro obnovení spolkové činnosti po r. 1989. Dále mě zajímalo, jak Spolek zpracovává aktuální podněty v oblasti životního prostředí a nakolik je využívá ve své praxi.

Klíčová slova: Okrašlovací spolek, zkrášlit, životní prostředí, estetika, ochrana přírody, krajina, kulturní krajina, místní tradice

Abstract:

The graduation thesis is focused on the phenomenon of Embellishment and by using a case study particularly researches the Association for Embellishment in Jílové u Prahy. The subject of my study is related character of former and present Association. Using a semi-structured interview process, I have attempted to find out how important local cultural tradition is for civic members and how far it is only a formal pattern for resumption of association's activities after 1989. I also tried to determine how the present Association deals with a current environmental issues and how it is used in practice.

Key words: Association for Embellishment, embellish, environment, aesthetic, nature conservation, landscape, cultural landscape, local tradition

Motto:

*„Utrhl jsem květinu - zvadla mi. Chytil jsem motýla - uhynul mi v
dlani! Teprve potom jsem pochopil, že přírody se lze dotýkat jen
srdcem!“ ~ John Lennon*

1 ÚVOD

Librová ve své knize *Láska ke krajině* [Librová, 1998:] v úvodu píše, že je nám všem naprosto zřejmé, že poškozování životního prostředí má své příčiny především v sociální oblasti.¹ To je bezpochyby v této době, kdy jsme kolikrát informováni více, než jsme schopni zpracovat, naprosto jasné. Proč se na to ale nepodívat také z té druhé strany? Z té strany, kdy vylepšování a zkrášlování našeho okolí je také sociální povahy. Není to úplně běžné téma, které by zajímalo média.² Přesto si myslím, že fenomén okrašlovacích spolků si svou pozornost jistě zaslouží. A to nejen z důvodu, že by bylo jistě mnohem příjemnější (a možná i přínosnější) dozvědět se z médií tentokrát něco pozitivního o lidském snažení a konání. Možná by do budoucna bylo velice zajímavé, pustit se do diplomové práce na téma, proč média upozorňují ve větší míře spíše na katastrofické podněty a na ty veselejší si nenechávají téměř žádný prostor. To je zřejmě ale téma spíše pro žurnalistické obory.

Diplomová práce se zabývá činností okrašlovacích spolků a zblízka se zaměřuje na Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy. Předmětem zkoumání je pokus o navázání kontinuity aktivit konkrétního Okrašlovacího spolku v Jílovém po r. 1989, jakožto specifického projevu vztahu místních lidí k životnímu prostředí, jejich města a zároveň k lokální kulturní tradici.

Práci jsem rozdělila do dvou stěžejních částí, a to na část teoretickou a na část empirickou. V teoretické části se mimo jiné věnuji jak historii okrašlovacích spolků obecně, tak i historii „mého“ Spolku v Jílovém. V empirické části se pak také díky provedené případové studii věnuji současnému Okrašlovacímu spolku hlouběji. Osvětluji zde rovněž metody, pomocí kterých byla práce napsána a především pak pomocí kterých byl samotný výzkum proveden.

¹ Dalo by se říci, že věta je vytržena z kontextu. Librová se totiž tématem lidského nezištného snažení a chování ve svých pracích zabývá.

² Mám na mysli celoplošně známá česká média.

Cílem diplomové práce je zjistit charakter vztahu zaniklého a současného okrašlovacího spolku. Do jaké míry je pro současný Spolek určující jeho kulturní tradice a do jaké míry je to jen formální vzor pro naplňování aktuálních potřeb a ideálů v oblasti životního prostředí, popř. osobních zájmů.

Přidanou hodnotou diplomové práce by měla být zjištění, jak dalece je současný vztah člověka k životnímu prostředí ovlivněn kulturní tradicí a také jakou roli hraje lokální kulturní tradice. Dále pak zjištění toho, jak současná společnost zpracovává na konkrétní úrovni aktuální podněty z oblasti péče o životní prostředí.

Očekávaným přínosem by mělo být upřesnění obecné otázky po motivaci současné společnosti v oboru péče o životní prostředí.

Při vypracovávání diplomové práce jsem narazila na práce, které se zabývají rovněž okrašlovacími spolky, ale v jiných regionech. V teoretické části tak čerpám mnohdy ze stejných zdrojů³, jako předchůdci. Historii ale bohužel nelze pojmout jinak, než ji vykreslit přes prameny, které jsou nám k dispozici. Přes všechna tato úskalí ale věřím, že moje práce vynikne v určité odlišnosti ve srovnání s pracemi ostatními.

Jednou z odlišností může být již samotná lokalita výzkumu, výzkumné otázky, tudíž naprosto jiné zaměření práce, a dále například i stručné vymezení toho, jaké místo okrašlovací spolky zaujímají mezi ostatními environmentálními hnutími a podobně smýšlejícími organizacemi.

³ Příkladem mohou být především Librová, Stibral, Procházka atd.

2 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části bych mimo jiné ráda čtenáři přiblížila, za jakých podmínek mohl fenomén okrašlování vzniknout, jakou má spojitost se spolkařením a ochranou přírody, jak souvisí s naším estetickým vnímáním okolí a jak se pojí s tím, čemu lidově říkáme tradice. Teoretická část tak dává problematiku okrašlovacích spolků do širší souvislosti a připraví čtenáře důkladně na empirickou část a samotnou případovou studii Okrašlovacího spolku v Jílovém u Prahy.

2.1 Od kdy vnímáme krajinu, popř. přírodu jako krásnou?

Lidské myšlení s postupem doby zaznamenalo značný vývoj, a to samozřejmě ve všech oborech. Jedním z nich je i estetika a percepce krajiny, popř. přírody. To, jakým stylem lidé hleděli na různé úkazy v krajině – příkladně na lesy a hory, se diametrálně liší od toho, jak na přírodu, potažmo krajinu nazíráme dnes. Není to ovšem pouze časové hledisko, které toto vnímání ovlivňuje. Je to mnohem více faktorů, které percepce krajiny a přírody utvářejí. Mezi ty zásadní patří již zmíněný čas, dále pak odlišné kulturní a v neposlední řadě také geografické hledisko. Diplomová práce zkoumá blíže český okrašlovací spolek, proto geografické hledisko bude v mém případě rozšířeno pouze na evropský kontinent.

Jelikož se ve své práci zabývám okrašlovacími spolky, které díky svému názvu již samotný estetický prvek evokují, je mou povinností uvést, co se vlastně pod pojmem „krása“ skrývá. Jistě mohu napsat velice stručnou definici z běžného výkladového slovníku, ale přeci jen bych ráda dala prostor stručnému exkurzu do historie. Ta totiž často pomáhá pochopit dnešní náhled na věc, resp. na krásu.

Jak Librova [Librová, 1987], tak i Stibral [Stibral, 2005] se shodují na tom, že nejlépe lze vývoj vztahu ke krajině pochopit skrze dochovaná umělecká díla.⁴ Dějiny umění tak zasahují do více vědních oborů, než by mohlo být zpočátku patrné. I když oba zmínění autoři ve svých knihách odkrývají vztah člověka ke krajině v dobách pravěku a starověku, já se ve zkratce zaměřím až na pozdější náhled, tzn. ve středověku, novověku a dále. Nejprve jsem chtěla nastínit pouze estetické vnímání krásy v novověku, ale jelikož novověký pohled většinou odkazuje na ten tradiční v minulosti, nemohu ani středověké nazírání na krajinu opomenout.

2.1.1 Vnímání krás krajiny a přírody ve středověku

Středověká etapa dějin je ohledně vnímání krás krajiny relativně lichou etapou. Podle Librové byli lidé na přírodě tak silně existenčně závislí, že jim chyběl onen důležitý odstup, podívat se na ni zvenku jako na objekt. To v podstatě znemožňovalo získat estetický vztah k přírodě. Románské a gotické období je laděné převážně nábožensky, což opět estetické pojmání krajiny znemožňovalo [Librová, 1987, 36-37]. Situace se začíná lehce obracet až v období renesance, které může být chápáno jako pomyslný přelom středověku k novověku. Zvýšený zájem o přírodu a větší citlivost k estetické stránce přírody je dobře dokumentovatelný především na prvních krajinomalbách⁵. [Stibral, 2005: 168].

⁴ Oba zmiňovaní autoři vycházejí zejména z příkladů krajinomaleb, které nám předchází generace zanechaly. Někteří autoři čerpají rovněž např. z literatury (př. Adolf Biese), nebo také architektury

⁵ Např. skicy a studie Leonarda da Vinciho (1452-1519) či Albrechta Dürera (1471-1528) [Stibral, 2005: 168]

2.1.2 Vnímání krás krajiny a přírody v novověku a v moderní době

Krajina v 16. a 17. století sice nebyla hlavním tématem výtvarného umění, přesto ale můžeme hovořit o jejím prvním autonomním vyjádření. Stěžejní díla, která se krajině věnují lze spatřit především v německé, nizozemské a vlámské škole. Inspirací tak bylo přímé pozorování krajiny a její věrné zachycení, např. alpská příroda při zahraničních cestách apod. [Librová, 1987: 168]. Krásný vzhled krajiny vychází z jistých idylických představ o ní. Idylická krajina, často označována jako arkadská krajina, vzbuzuje většinou pocit libosti a blaženosti v každém z nás. Je však ve skutečnosti nereálná, jelikož se zde objevuje příliš mnoho aspektů, které by v reálném životě takto dohromady nemohly být poskládány. Na malbách se tak vedle sebe objevuje jak hojnost potravy v podobě různých plodů, tak krotká zvířata a ptactvo, bohaté prameny vody, krásné slunečné počasí i stinná zákoutí, bujná zeleň a v neposlední řadě i naplnění milostné touhy. Arkadský typ krajiny je sice pozdně antická představa o krajině, nicméně po středověku se opět v různě upravené podobě vynořuje opět u raných děl holandských mistrů právě v 17. stol. a objevuje se až do současnosti [Zajoncová, 2008; Stibral, 2005; Librová, 1987].

Počátkem 18. století je příroda poprvé spatřována ve své volné a divoké stránce. Už se nezaměřuje pozornost na jednotlivé objekty, ale na krajinu jako celek [Stibral, 2005: 169]. Nejvíce je to patrné na přetváření francouzských geometricky pravidelných zahradách na anglický typ parku. Hlavní znakem těchto parků bylo, že respektovaly volnou přírodu, hájily její nepravidelnost, oslavovaly zelené travnaté plochy, vodní scenérie apod. Zároveň ale v parcích byla i stinná zákoutí, určená pro rozjímání. [Stibral, 2005; Librová, 1988]. Nutno ale dodat, že i když se v romantismu oslavovala příroda v její nespoutané podobě, přesto se ani v tomto období úplně nevyhneme jejímu přetváření. V oněch stinných zákoutích se totiž s velkou oblibou stavěly různé umělé ruiny, čínské pavilónky a pagody [Librová, 1988: 74]. Romanticky pojaté krajinky 19. století, které byly zaměřeny především na lesní či alpské scenérie, se velmi rychle rozšířily do širokých vrstev obyvatelstva. Módní

výlety do hor⁶ k tomu samozřejmě také přispěly. Tím snáze vznikla dobová představa o tom, jaký typ krajiny je krásný [Librová, 1988].

V knize Moderní člověk a příroda se Nauman⁷ zamýšlí nad pokrokem lidstva a s tím i související vnímání krásy. Velmi nadčasově vystihuje, co se v nás lidech odehrává. Už ve třicátých letech píše, že žijeme v době, která je dobou technických vynálezů, z čehož bude těžit ještě daleká budoucnost. Ony vymoženosti či výrobky jsou velmi často označovány za krásné. Hledáme v nich usilovně krásu, přesvědčujeme se navzájem, že v nich opravdu je. Nejsou přeci jen účelné, ale jsou krásné [Nauman, 1926: 9-12].⁸ Je však otázkou, kolik jedinců skutečně využívá výhod plynoucích z úžasných technických vymožeností. Další podstatnou otázkou je, kolik štěstí to lidem opravdu přináší.⁹

Nauman přichází s tím, že takováhle krása je jiná, zvláštní, konstruktivně vytvořená. Má jinou chuť než krása, kterou je člověk obklopen v přírodě. Každé kráse je podle něho potřeba přivyknout [Nauman, 1926: 9-10]. S tím je v podstatě zajedno i Librová a Stibral [Librová, 1987; Stibral, 2005], kteří sami popisují, jak se vnímání krásy u člověka během staletí měnilo. Velmi zjednodušeně platilo, že to, co lidé neznali, z toho měli strach a tudíž ani nemohli považovat za krásné.

Nová krása, které jsme doposud nepřišli na chuť, však podle Naumana žije a tyje z krásy staré, té původní. *„Bezohledně ji ničí. Ke vzniku nové krásy je totiž zapotřebí například betonu, hory cementu. A cementka sama hltá krásu starou. Stačí vyjet z Prahy do Berouna, abychom viděli, na kolika místech se nová krása zahryzla do staré, kolik romantických skal bylo rozrušeno a mnohdy hned opuštěno, bez*

⁶ Až do 18. století byl postoj k horám ovlivněn především křesťanským smýšlením. Bůh podle Bible promlouval z hory Sinaj a přikázal, aby se lidé na horu nepokoušeli proniknout ve snaze ho uvidět. Zveličování nebezpečí, které v horách číhá, také v podstatě omezovalo styk s nimi. Ačkoliv prvním zaznamenaným výstupem na vrchol hory je výstup básníka F. Petrarkey ve 14. století, nejednalo se ještě o estetický motiv, jako tomu bylo později u klasických výletů do hor [Stibral, 2005; Librová, 1988]

⁷ Ve své době známý básník a prozaik, povoláním magistrátní úředník. Psal rovněž odborné práce o přírodě a rád popularizoval botaniku, která byla jeho koníčkem.

⁸ Zde si můžeme představit celou škálu vymožeností a výrobků, u kterých nám velmi záleží na vzhledu. Typickými představiteli mohou být auta, mobilní telefony, oblečení, nábytek, šperky apod.

⁹ Nenechávají za sebou továrny a výrobní spíše prázdnotu, škodu a neuspokojení?

nejmenšího ohledu ke kráse. Cementky tak dýmají, otravují rostlinstvo, otravují lidi, kazí dojem okolních stromů, luk apod. Nová krása takto hltá i železo, dříví a mnoho dalších přírodnin. Padají lesy, které se sice opět vysazují, ale nejsou takové jakosti jako původní stoleté lesy.“ [Nauman., 1926: 10-11]

Z textu lze více či méně vytušit, že autor vnímá krásu krajiny v tom, co je jí vlastní a v tom, co je v ní pokud možno původní. Tak trochu to zapadá i do konceptu okrašlovacích spolků. Spolky totiž bojují proti čistě městskému šedému vzezření své obce. Snaží se opět vracet trochu přírodní ráz svým ulicím, okolí, parkům apod. Prostě snaží se dodávat své obci „krásný“ vzhled.

Soudobý vztah k estetické hodnotě přírody a krajiny pak velmi výstižně shrnuje Stibral, který estetično staví na stejnou úroveň jako vědecké poznání o přírodě: *„Dnes je příroda natolik samozřejmě spojována s pocitem estetické libosti – krásy – že tento postoj, ani jeho historický vývoj, není předmětem reflexe (současný člověk vůbec nerad slyší o tom, že i city mají svou historii). Přitom právě v dnešní době, kdy usilujeme chránit přírodu a pečovat o krajinu, by bylo dobré se nad tímto naším postojem zamyslet. Už proto, že např. řada rozhodnutí, co a kde chránit, je sice prezentována jako záchrana biodiverzity, přitom má však zjevné kulturní a estetické kořeny. Mnoho ochranářů argumentuje jazykem nejmodernějších přírodních věd, jako by se neodvažovali přiznat, že chráníme to, co se nám líbí, jako by estetický a vůbec kulturní argument měl mnohem menší váhu.*“ [Stibral, 2005: 10–11]

Pokud k čistě estetické stránce zájmu o přírodu a životní prostředí přičteme i jiné důvody, můžeme říci, že k přírodě a krajině nás přibližuje např. i krize hodnot, tolik typická pro soudobý stav společnosti. Někteří autoři krizi hodnot rozšiřují i o další poznatky: *„Současná krize umění a obecněji krize kultury a krize hodnot, postmoderna jako krize modernity a instrumentálního rozumu, je zřejmě jednou z mnoha příčin obnoveného zájmu o přírodu, krajinu a rozvoje teoretických disciplín, které se tímto okruhem zabývají, především takřka bouřlivě se rozvíjející*

environmentální estetiky, ekoestetiky a obecněji přírody a krajiny.“ [Zuska, 2009: 10]

2.2 Vznik a vývoj okrašlovacích spolků v českých zemích v kontextu historie spolkaření a ochrany přírody

Než přejdu k vývoji samotných okrašlovacích spolků, musím nejprve nastínit historické souvislosti, které s okrašlováním okolí bezprostředně souvisejí. Tento typ spolkaření se původně začal formovat v německých zemích, nikoli v českých. Díky provázanosti českého národa¹⁰ s německým se ale velmi brzy šíří i do české kolébky. Těžko nicméně posoudit, zda tento vzhled do historických souvislostí pojmout z hlediska vývoje spolkaření či z hlediska vývoje ochrany přírody (popř. životního prostředí). Pokusím se o nepřiliš rozsáhlý náhled z obou těchto oblastí, jelikož podstata okrašlování je právě někde uprostřed.

2.2.1 Spolkaření

Rozvoj spolkaření lze de facto pozorovat od dob průmyslové revoluce, kdy strojní velkovýroba postupně nahradila manuální práci lidí. Někdy z původních 16 pracovních hodin, klesla pracovní doba téměř i na polovinu, píše Matoušek [Matoušek, 2010: 250]. Lidé najednou disponovali něčím, co dříve vůbec neznali, a to volným časem. Postupem doby si lidé jasně vymezili čas, který věnují práci a čas, který chtějí věnovat svým koníčkům, různým požitkům atd. Byl to zlomový okamžik, kdy se pracující lid střední a nižší vrstvy mohl konečně věnovat fyzickému i duševnímu růstu.¹¹ Proto se spolkaření týká právě oblastí, jako je sport, turistika,

¹⁰ Především z dob Rakouska-Uherska. Nutno podotknout, že ne vždy hovoříme o dobrovolné provázanosti.

¹¹ Domnívám se, že v dnešní moderní době se opět mnohé změnilo. Díky volnému času a všudypřítomným informacím, valících se ze všech stran, nastává nyní epocha, kdy fyzický i duševní

vodáctví, příroda apod. „*Ideál odvážného, čestného, kamarádského a fyzicky zdatného mladého člověka byl stejně důležitým znakem průmyslové společnosti jako mnohokrát připomínaný parní stroj, uhlí a železo.*“ [Matoušek, 2010: 251]

V podstatě až do roku 1848 byla situace ovlivňována také především osvícenstvím, romantismem a národním hnutím. Vznikala celá řada tajných¹² i dobročinných společností. Rostl zájem o literaturu, organizaci kulturního života¹³ apod. Porevoluční neoabsolutismus způsobil, že se spolky musely od politického dění dočista oprostit. Podle Dohnalové režim podporoval většinou jen některé formy spolkaření, jako např. hospodářské, charitativní a také i okrašlovací spolky [Dohnalová, 2004: 54].

Spolky, resp. spolková činnost obecně zaznamenala veliký opětovný nárůst převážně ve druhé polovině 19. stol. Rok 1861, typický pro pád bachovského absolutismu¹⁴ a obnovení ústavnosti, otevřel volnou cestu ke svobodě shromažďovací i spolčovací. Byly zakládány spolky nejrůznějšího charakteru¹⁵, o různé velikosti i v naprosto různých lokalitách. V podstatě bylo jedno, zda se jednalo o venkov či město. Tento rozkvět spolkaření byl umocněn především kvůli potřebě lidí pobavit se a smysluplně využít onen volný čas a dále pak díky vydání Zákona o právu spolčovacím (zákon č. 134/1867) v roce 1867, který převratně dovoluje shromažďování již dříve vzniklých nelegalizovaných spolků [Kol. autorů, 2006].

vývoj máme téměř završen a je tím pádem prostor pro vývoj duchovní. Opět se snažíme ve starých náboženstvím odlišit prastarou pravdu od přidaných „nábalů“, opět chceme být s přírodou v harmonii a opět hledáme v sobě cosi dobrého, co nám dodává energii. Ne nadarmo nastává „boom“ v esoterických vědách. Vše hmatatelné totiž člověk západního typu v podstatě má, teď je řada na to, na co si nejde jen tak sáhnout a co si nemůžeme ani jednoduše „vygooglit“.

¹² Jedním z nich byli např. Svobodní zednáři – sdružení, které je i v současnosti veřejností chápáno jako náboženské. Sdružení samo se ale označuje spíše za bratrstvo, které má svobodnou vůli přiklánět se k různým náboženstvím. Řada zdrojů uvádí, že navazují na řád Templářů, který byl počátkem 14. století zrušen.

¹³ Např. Měšťanská beseda, která vzniká v roce 1845

¹⁴ forma vlády v Rakouském císařství v letech 1851-1859

¹⁵ Např. pěvecká vlastenecká sdružení - Hlahol, vlastenecky zaměřené tělovýchovné jednoty -Pražský Sokol apod.

Legislativní možnosti doby tak umožnily, aby spolky vznikaly v podstatě i mimo státní aparát. Vznikaly tím pádem „zezdola“ – přímo od obyčejných lidí s jejich touhou dělat ve svých volných chvílích něco společně. Tento typ zájmové činnosti tak úspěšně institucionalizovali, což umožnilo naplnit potřebu některých občanů patřit do určité skupiny lidí, hlásající veřejně své názory či náplň činnosti. Vytvořilo se tak např. velké množství sokolských jednot, pěveckých, ochotnických, hasičských, muzejních, turistických, pěstitelských a samozřejmě také okrašlovacích spolků. Jak Kozelková uvádí, celá řada spolků byla přístupná jak mužům, tak ženám. Existovaly ale i zcela ryze ženské spolky – např. Ústřední spolek českých žen, Družina blahoslavené Anežky české, Spolek paní sv. Ludmily apod. [Kozelková, 2012: 25]

Lenderová a Macková se dokonce v knize „Z dějin české každodennosti“ pouštějí do typologie spolků podle oblasti, ve které působily. Rozdělují je podle oboru na spolky hospodářské, zemědělské, lesnické, podpůrné, charitativní, vzdělávací, zábavní, náboženské a zvláštním typem byly rovněž politické strany. Podpůrné a charitativní spolky obecně označují jako spolky svépomocné, které byly často obecně prospěšného charakteru [Lenderová, Macková, 2010: 322]. I když vysloveně okrašlovací spolky nijak nezmiňují, osobně bych tyto spolky zařadila právě do spolků svépomocných.

Podle Lenderové a Mackové byl v první polovině 19. století spolkový život koncentrován především do hlavního města a ostatních stěžejních měst. Toto období bylo typické pro zakládání nových spolků, přičemž jejich aktivity byly vázány na relativně úzký okruh lidí. Ve druhé polovině 19. století se situace změnila, jelikož působnost spolků najednou bylo možné vidět i ve venkovských městech a postupně dokonce i ve velmi malých vesnicích [Lenderová, Macková, 2010: 320]. *„Každý takový spolek byl zcela individuální záležitostí a teprve postupem doby, vlastně až na konci sledovaného období, se začaly objevovat nadřazené stupně organizovanosti, jako byly okresní spolky či nejrůznější zemské jednoty nebo svazy. Celorošská spolková základna téměř neexistovala. Každý spolek byl především určen jako*

místní, pokud existovala nějaká vyšší organizační struktura na úrovni okresu nebo země, většinou v ní nebylo členství pro místní spolky povinné, ale dobrovolné.“ [Lenderová, Macková, 2010: 320]

Kozelková uvádí, že ve druhé polovině 19. století byla patrná i jistá vlastenecká nálada, která se projevovala i na vnímání okolní krajiny a přírody. *„Stává se častým cílem výletů s vlasteneckým charakterem (viz například výlety Sokola) a spojeným s ideou českého národa, snaží se krajině vtisknout obrazy slavné minulosti. Kromě toho se na přírodu začíná pohlížet objektivně a exaktně, tak jak to hlásá August Comte prostřednictvím pozitivních věd. Vznikají turistické spolky, které v přírodě hledají to pozitivní, industriální město je místo, ze kterého se snaží uniknout. Vznikají také okrašlovací spolky, které se snaží přizpůsobit město této snaze o únik, poskytnou jeho obyvatelům ve městě prostor, kde přírodu naleznou. A takový únik jim umožňuje díky průmyslové revoluci postupný rozvoj železniční dopravy a volný čas.“* [Kozelková, 2012: 19]. Rozvoj nových možností v dopravě, především železniční dopravy, najednou opravdu zkracoval čas, věnovaný výletům za zelení. Zvětšovaly se tak i vzdálenosti, které občané z měst podnikali. Tento typ zájmové činnosti se ale nejvíce týká turistických aktivit¹⁶, nikoliv okrašlovacích. Okrašlování se projevovalo na lokální úrovni a mohlo být s turismem propojeno jen jako s další příbuznou aktivitou. S náplní okrašlovacích spolků ale rozmach v dopravě příliš nesouvisel.

20. století bylo ovlivněno celou řadou faktorů, které více či méně spolkový život ovlivňovaly. Za zmínku stojí jistě první světová válka, tak doba poválečná, vznik samostatného státu a rovněž i druhá světová válka. Rozvoj spolků byl sice především v době válek i v době poválečné lehce oslaben, ale pořád lidské snažení hnalo dopředu motor vlasteneckého charakteru.

Největší komplikace byly spolkovému životu způsobeny v padesátých letech, kdy komunistická moc usilovala o veškerou kontrolu veřejného života a většinu spolků

¹⁶ Turistické aktivity byly pořádány především pod záštitou Klubu českých turistů, ale také pak pod vedením Sokola (Tělocvičná jednota pražská).

tak pohřbila nucenou likvidací. Řada spolků tak zcela zanikla – někdy nadobro [Pešout, 2011: 8].

Uvolněné období po sametové revoluci stačilo v některých případech jako pádný důvod pro to, aby opět ožily některé spolky, které za bývalého režimu existovat nesměly. Týká se to i okrašlovacího hnutí, které se podle různých lokalit začíná opět objevovat po roce 1989.

2.2.2 Vývoj ochrany přírody u nás

Hovoříme-li o přírodě, budeme ji pro účely této práce používat ve smyslu, jak jí definuje Buzek: „*Pod pojmem příroda rozumíme jevy a předměty v reliéfu Země a jeho podloží, atmosféře, hydrosféře a biosféře, jež se vyvíjely a vyvíjí bez lidských zásahů.*“ [Buzek, 1996: 3]. Je to lehce zavádějící definice, jelikož v dnešní době je velmi obtížné stanovit to, co se vyvíjí bez lidského přičinění. Tuto definici ale vkládám z jednoho prostého důvodu, a to kvůli odlišení od termínu životní prostředí. Životní prostředí je totiž oproti přírodě „*souhrn všech vnějších vlivů (přírodních i kulturních), které jedince obklopují, (sociální komunitu, populaci, společnost apod.) a umožňují mu podmínky k životu.*“ [Novotná, 2001: 398]

Vědomá ochrana přírody je uskutečňována relativně dlouhou dobu. I když jsme jako stát ušli veliký kus cesty, stejně je ochrana přírody během na dlouhou trať. Tento obor je v neustálém vývoji a není prozatím reálné říci, že jednoho dne bude ochrana přírody završena, popřípadě jí již nebude potřeba. I když dochází k jejímu neustálému obohacování o nové poznatky a prohlubování její působnosti, není možné, aby předstihla problémy s ní spojené.

Možné počátky ochrany přírody lze spatřovat již středověku, kdy se ochrana přírody neodehrávala kvůli ní samé, ale spíše šlo o ochranu panství, které zahrnovalo často rozsáhlé lesy, louky apod. Jelikož se diplomová práce zabývá okrašlovacími spolky, které vznikaly koncem 19. století, zaměřím se stručně na vývoj ochrany přírody od tohoto období až do současnosti.

19. století zaznamenalo veliké změny ve vývoji české krajiny a ve kvalitě životního prostředí. Hlavním strůjcem toho byla průmyslová revoluce. *“...díky industrializace docházelo k rozsáhlému kácení lesů za účelem získání dřeva, potřebného v různých průmyslových odvětvích, stále více se rozrůstaly oblasti těžby uhlí (Ostravsko, Kladensko) a v okolí měst byly vystavovány továrny. Do krajinného rázu české krajiny zasáhla také výstavba silnic a železnice, spojující průmyslové oblasti Čech, Moravy a Slezska s Rakouskem. S vyspělejšími technologiemi také postupně narůstal počet obyvatel, který se během 19. století zvýšil 1,7krát“* [Hájková, 2007: 3]. Tento technologický pokrok a racionalita, tolik typická pro osvícenskou oslavu rozumu a věd, přinesla neblahé následky pro životní prostředí jako celek. V první polovině 19. století se začínají poprvé vyhlášovat chráněná přírodní území. Jednalo se o výsledek romantického myšlenkového hnutí, které se opět k přírodě otáčí čelem. Bylo by mylné, domnívat se, že uvědomování si významu určitých lokalit a objektů bylo jen díky náhlé objevené lásce k přírodě. Bylo to nezbytné rovněž *„pro vědu, výzkum, výchovu a vzdělání a místy se objevují určité náznaky alespoň částečného poznání hodnoty oněch přírodních složek pro kvalitu životního prostředí.“* [Čeřovský, 1989: 84]. Na českém území se v roce 1838 první vyhlášenou přírodní rezervací stává Žofínský prales. Další významné lokality časem přibývají¹⁷. Mimo tyto aktivity se začínají objevovat názory i na význam dalších jednotlivých složek životního prostředí – hospodářská, klimatická, krajinářská složka. Začíná se propagovat také aktivní přístup k těmto problémům – např. okrašlování, které bylo především lokální záležitostí. Tak se problematická témata daly řešit více do hloubky a přímo v místě výskytu. Podle Útlé se ochrana přírody a krajiny stává náplní činnosti okrašlovacích

¹⁷ Např. Boubínský prales, Černická obora, Buky u Vysokého Chvojna, Šerák, Kepník atd.

spolků již od šedesátých let 19. století [Útlá, 2009: 10]. Z dostupné sekundární literatury lze ale vyčíst, že ochrana přírody do okrašlovacího hnutí přichází až o mnoho let později. Svaz okrašlovací a ochranný do svých stanov ochrannou činnost implementoval totiž až v roce 1909 – a ne všude se této činnosti věnovala stejná pozornost [Ptáček, 2004: 17].

Mimo zakládání přírodních rezervací roste rovněž zájem chránit přírodní památky¹⁸. Především v Německu byl zákon na ochranu památek velmi zdokonalován. Procházka ve své knize Ochrana přírody uvádí, že v Německu se ochrana památek začala rozšiřovat i na ochranu domoviny¹⁹. Díky tomu vešly v praxi také seznamy²⁰ chráněných stavebních památek [Procházka, 1927: 147]. Později se také k zákonům na ochranu přírodních památek a domoviny přidal zákon, který poprvé hovoří o zohyzďování osad a krajín. „*Tento zákon do své sféry přibírá i památky přírodní pohyblivé v majetku soukromém, zakládá seznamy „Denkmalerlisten“ a nařizuje, že bez souhlasu povolaneého úřadu nelze památku prodati a při památkách vyhrazuje státu právo předkupní.*“ [Procházka, 1927: 148]. V potaz se tak nebere již jen ochrana přírody a krajiny, ale komplexněji se tak uvažuje o něčem, čemu dnes říkáme životní prostředí.

Po roce 1918, po vzniku našeho samostatného státu spadala péče o památky Ministerstvu školství a národní osvěty. Byli jmenováni první okresní konzervátoři pro oblast ochrany přírody ve všech okresech. Věnovali se tak na daném území jak ochraně přírody, tak ochraně památek [Pešout, 2011: 8]. „*V období Protektorátu Čechy a Morava byla památková péče i ochrana přírody nejprve svěřena Ministerstvu školství a národní osvěty. Zde vytvořené oddělení ochrany přírody přešlo v roce 1942 po německém vzoru pod lesnický odbor Ministerstva zemědělství a lesnictví, kde byla jeho činnost silně potlačována.*“ [Pešout, 2011: 8]

¹⁸ Přírodní památka je „*přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů, s regionálním ekologickým, vědeckým či estetickým významem, a to i takový, který vedle přírody formoval svou činností člověk.*“ [Novotná, 2001: 264]

¹⁹ Na základě hessenského zákona z r. 1902 a zákona virtemberského z r. 1910 [Procházka, 1927: 147]

²⁰ V podstatě šlo o jakési katastry.

Cílek uvádí, že dvacáté století se snažilo se postavit ochranu přírody na vědeckém základě, tedy většinou na výčet hodnotných druhů, které se na daném území nalézají. *„Dnes se nám vrací něco z 19. století, ale v nějaké pročištěné formě. Potřebujeme chránit nejenom ta území, která jsou hodnotná z hlediska přírody, ale také ta místa, na kterých se odehrávaly velké národní zápasy, kam chodili básníci za inspirací nebo která jsou ověněna pověstmi i strašidelnými historiemi.“* [Cílek, 2004].

2.2.3 Tři linie v péči o přírodu, resp. životní prostředí

Jak již z nadpisu vyplývá, záměrně používám slovo péče a nikoliv ochrana. V individuální a spolkové rovině se mnohem častěji objevuje péče než ochrana samotná. Typickým příkladem mohou být právě okrašlovací spolky, kdy často ani nešlo (a to především zpočátku) o to, aby se příroda chránila. Spíše šlo o to, aby v městských zástavbách byla opět vidět.²¹ A aby pokud možno nejvíce lahodila oku. Více se tedy pečovalo o místní floru, zasazovalo nové rostlinstvo atd. Rovněž také s úmyslem používám termín životní prostředí a příroda zvlášť. Právě na příkladu okrašlovacích spolků můžeme vidět nejen výsadbu stromů a dalších „opřírodňovacích“ akcích, ale také jarní úklidy okolí, vybudování nových laviček atd. Souvisí to tedy více s termínem životní prostředí, jelikož to samotné v sobě zahrnuje jak přírodu, tak i jiné prostředí, které nás obklopuje.

V knize Kultura a životní prostředí autor [Čeřovský, 1989: 86-89] uvádí tři stupně ve vývoji ochrany přírody. Domnívám se ale, že slovo „linie“ zde mnohem lépe vystihuje význam. Tři linie se totiž mnohdy navzájem prolínají. Stupeň ve mně vzbuzuje spíše něco, co si není navzájem blízké a co je poněkud hierarchizovaně

²¹ Není nikterak překvapivé, že okrašlovací spolky vznikají především v městském prostředí, kde lidé prahnou po zeleni. V podstatě šlo o touhu přiblížit se opět určitým stylem k přírodě.

strukturované. Jedná se o linii, kde se navzájem v péči o životní prostředí potkává stát, spolky a různá organizovaná hnutí a nakonec také jednotlivci. Samozřejmě určitou hierarchii přiznávám, to je naprosto nezvratné. Mám na mysli především byrokratický aparát státu versus jednotlivci a samozřejmě také organizace. Pokud se na celou věc ale podíváme trochu s nadhledem, tak jak ve spolcích, tak i ve státech přeci jen najdeme právě ty tolik potřebné jednotlivce, kteří nakonec „stojí s motykou v ruce a okrašlují vyhlídku za městem.“

Péče o životní prostředí se nicméně stále více opírá o spolupráci mezi místními obyvateli. Poslední desetiletí zkušeností v ochraně přírody a krajiny ukazují, že efektivní a dlouhodobá ochrana cenných území je možná pouze za spolupráce místních obyvatel [Růžička, Ptáček, Hušková, 2004: 9]. Péče o přírodu a životní prostředí se tak stává věcí veřejnou. Pokud se jednotlivé složky zainteresované do tohoto odvětví nenaučí správně komunikovat a spolupracovat, nemůžeme hovořit o kvalitní službě životnímu prostředí. Stručně tak jednotlivé složky, které jsou do ochrany přírody a krajiny, potažmo životního prostředí zaangažovány představím.

2.2.3.1 Stát pečující o přírodu, resp. o životní prostředí

Jak jsem již předeslala, úloha státu se ukázala jako velmi dominantní především v 50. letech 20. století. Tehdejší politický režim chtěl mít vše pod kontrolou, tudíž celá řada spolků – i okrašlovacích v této době zanikla a dala tak nedobrovolně státu větší prostor k moci. Nutno ale říct, že stát se alespoň po právní stránce ve věci ochrany přírody relativně angažoval²²: „... došlo k zásadnímu institucionálnímu rozvoji státní ochrany přírody. V roce 1956 je vydán zákon o ochraně přírody, kde je mezi předměty státní ochrany přírody zařazena i krajina se svými estetickými hodnotami. V roce 1958 je zákonem založen Státní ústav památkové péče a ochrany přírody a o

²² Stát sice nově vydává zákon o ochraně přírody, ale fakticky je příroda a krajina v Československu silně narušena zemědělskou intenzifikací i dalšími faktory.

rok později i Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody.“ [Pešout, 2011: 8]

V roce 1956 tak vyšel první stěžejní zákon o ochraně přírody²³. Brzy ale bylo jasné, že zákon nestačí aktuálním potřebám v tomto resortu. Soustředoval se především jen na lokality, které je zapotřebí chránit. Reálný stav životního prostředí byl však pod taktovkou strany úspěšně utajován a několik let po pádu totality²⁴ vyplouvají děsivé skutečnosti konečně na povrch. V roce 1992 tak stát přichází s mnohem celistvějším a rozsáhlejším zákonem o ochraně přírody a krajiny²⁵, který se nesoustředí jen na ochranu samotnou, ale už bere v potaz např. prevenci, předběžnou opatrnost apod. Tento zákon vymezuje rovněž orgány ochrany přírody²⁶, které nejsou nikterak izolované a spolupracují i s jinými orgány, které se přímo na ochraně přírody a krajiny nemusejí podílet.

Stát se aktivně podílí i na mezinárodní spolupráci v ochraně přírody i životního prostředí. Vstupem do Evropské Unie pro nás ohledně environmentálních otázek začala platit daleko přísnější pravidla než doposud. Proto je v posledních letech stát mnohem aktivněji zapojen do otázek týkajících se životního prostředí a přírody, než tomu bylo v době minulé. Těžko říct, zda hlavním motorem není ale pomyslný bič, který v podobě různých sankcí může kdykoliv udeřit. Každopádně se na politice EU jako členové podílíme a jednotlivé zákony taktéž schvalujeme.

²³ Zákon 40/1956 Sb. na ochranu přírody

²⁴ Už jeden rok po sametové revoluci, tj. v roce 1990, vzniká samostatný resort pro oblast ochrany přírody – Ministerstvo životního prostředí

²⁵ Zákon 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny

²⁶ Orgány ochrany přírody jsou vymezeny zákonem č.114/92 Sb. o ochraně přírody a krajiny v § 75. Patří sem: Obecní úřady, Pověřené obecní úřady, Obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Krajské úřady, Správy národních parků a chráněných krajinných oblastí, Česká inspekce životního prostředí, Ministerstvo životního prostředí, Újezdní úřady, Ministerstvo obrany.

2.2.3.2 Spolky a jiná organizovaná hnutí zaměřená na péči o životní prostředí

Organizace podobného typu mají jednu společnou věc, a tou je dobrovolnost či neziskovost. De facto u všech environmentálních organizací je to společný faktor, který tyto aktéry vzájemně spojuje. Mezi nejznámější formy českého ekologického hnutí patří zřejmě ČSOP, Děti Země, Hnutí Duha, Arnika a další. Ráda bych kromě zmíněných organizací stručně představila také hnutí Guerilla Gardening a dále pak pozemkové spolky. U těchto dvou institucí může totiž dojít vcelku ke snadné záměně s činností, kterou provádějí právě okrašlovací spolky. Krátké představení oněch organizací neshledávám jako zbytečné. Pomůže nám totiž najít souvislost, jaké místo dnes mezi nimi zaujímá okrašlovací hnutí.

Tato kapitola slouží jako stručné představení hlavních rysů ostatních environmentálních organizací či hnutí. V České republice je celá řada těchto sdružení, ale vzhledem k tomu, že to není stěžejní téma diplomové práce, rozhodla jsem se představit krátce jen některé z nich. Výběr byl čistě nahodilý. Spíše šlo o to, aby organizace byla známá a tudíž čtenář mohl letmo srovnat konání okrašlovacích spolků s jinými organizacemi, které mají podobný předmět zájmu. Úmyslně užívám termín „podobný“, jelikož větší či menší rozdíly bych touto kapitolou ráda přiblížila. V rozhovorech se členy spolku byla jedna s otázek, kterou jsem pokládala – zda se domnívají, že stejnou práci by za ně mohlo odvést jiné sdružení. Všichni se shodli, že nikoliv. Spíše se shodují na tom, že to co dělají, by mělo dělat město. To ale nemá dostatek finančních prostředků ani času. Město by mohlo přebrat iniciativu především proto, že zná místní poměry i problémy, tudíž ví, na co se zaměřit. Lokálnost je zde velmi podstatným prvkem. Proto celostátně známe organizace, hnutí i sdružení nemohou obstát v porovnání s místním občanským sdružením jako je okrašlovací spolek.

ČSOP

Český svaz ochránců přírody (ČSOP) je jasně hierarchizovaná organizace, jenž v České republice funguje již 33 let a zůstává prozatím největším občanským sdružením svého typu. Sdružuje přes 400 základních organizací s vlastní právní subjektivitou i oblastí zájmu [Moravec, 2009: 20]. Patří se tak např. i dále zmiňované pozemkové spolky a není neobvyklé, že členy se stávají i spolky okrašlovacího typu. Tento svaz se veřejně hlásí k ochraně přírodního a kulturního dědictví. Ačkoli podle Pešouta v této organizaci narůstá počet profesionálních středisek, která provádějí odborné práce v oblasti ochrany přírody a environmentální výchovy, vzdělávání a osvěty, základem jejich činnosti zůstává dobrovolná aktivita členů [Pešout, 2004 :5]. Na webových stránkách se ČSOP neskromně prezentuje následovně: *„Naše činnost je velmi rozsáhlá a rozmanitá. Pečujeme o přírodně cenná území, provádíme přírodovědné průzkumy a mapování, prostřednictvím řady projektů se snažíme o zachování druhového bohatství živočichů a rostlin na území České republiky, pracujeme s dětmi a mládeží, provádíme vzdělávání a osvětu veřejnosti, pečujeme o zraněné a jinak handicapované živočichy, účastníme se rozhodování ve správních řízeních, podílíme se na ochraně kulturních památek a vyvíjíme řadu dalších aktivit. Specifikem, kterým se odlišujeme od většiny obdobně zaměřených organizací, je, že svoji činnost provádíme především v základních organizacích a prostřednictvím dobrovolníků.“* [ČSOP]

Zmíněnou oblastí, které se ČSOP věnuje, je ekologická výchova, vzdělávání a osvěta. V rámci svých kompetencí vydává také velké množství různých tiskovin od informačních letáků, metodických příruček, až po odborné publikace [Barták; Moravec, 2004: 48-49]. Ostatním sdružením nabízí možnost stát se kolektivním členem a využívat tak např. i odbornou poradenskou službu. Členy se tak nemusejí stát pouze jednotlivci, nýbrž i právnické subjekty.

Děti Země

Nezisková organizace Děti Země vznikla přeměnou základní organizace ČSOP Bořena v roce 1989 [Růžička, 2004: 62]. Děti Země působí, dle informací z jejich oficiálních webových stránek, prostřednictvím poboček zaměřených místně a klubů, které jsou zaměřeny tematicky (např. Klub ochrany dravců a sov, klub Za záchranu Polabí apod.). Jejich aktivity, představují ve třech základních programech: Doprava, Příroda a Věc veřejná. Sami sebe představují jako sdružení, jehož posláním je: *„...chránit přírodu a životní prostředí člověka a posilovat pouto mezi lidmi a krajinou. Soustředíme se na práci v regionech a podporujeme ty, kteří chtějí hájit své životní prostředí. Klademe důraz na řešení příčin, nejen následků, na svoji nezávislost a názorovou pestrost. Nepodléháme iluzím, ale uchováváme si své ideály.“* [Děti Země]

V rámci programu Doprava nebojkotují výstavby dálničních, silničních a jiných tahů. Pouze nabízejí vhodné alternativy, které nebudou mít ničující dopad na životní prostředí. Program Příroda má zajistit zachování rostlinných i živočišných druhů na této planetě a zároveň ochránit specifickou biodiverzitu dané lokality. Věc veřejná jako třetí stěžejné program této organizace, zvyšuje ekologickou gramotnost dětí i dospělých, zapojuje veřejnost do rozhodování o otázkách životního prostředí apod. [Děti Země].

Hnutí duha

Tato organizace započala svou činnost před více než dvaceti lety a dnes patří k velmi významným a aktivním organizacím svému druhu. Zabývá se širokým spektrem environmentálních témat, od ochrany přírody a krajiny, přes poradenskou, informační, legislativní, publikační činnost apod. Růžička se domnívá, že v oboru ochrany přírody se toto hnutí zaměřuje hlavně na ochranu lesa [Růžička, 2004: 63].

Momentálně je asi nejvíce viditelné díky svým protestním akcím, které se zaměřují na šumavské kácení lesů, zamořených kůrovcem.

V rámci své legislativní činnosti prosazují vhodnější zákony, navrhují řešení a jednají o nich s dotčenými institucemi [Sedmá generace].

Hnutí duha se také zabývá publikační činností, kde nejvýznamnějším výsledkem jejich práce je zřejmě časopis Sedmá generace. Periodikum vydává již přes dvacet let a zaměřuje ho nejen na ochranu přírody, ale spíše na ochranu životního prostředí i další obory. Prohlašuje o sobě, že: „*Chceme nejen podávat informace o aktuálním dění v oblasti ochrany životního prostředí, ale chceme toto dění především zasazovat do širších souvislostí, ať už politických, ekonomických či obecně kulturních.*“ [Sedmá generace]

Arnika

Arnika je relativně nové sdružení environmentálního typu, jelikož vzniklo v roce 2001 oddělením od své mateřské organizace Děti Země [Růžička, 2004: 61]. Oproti výše zmíněným organizacím má mnohem menší členskou základnu, kterou ale úspěšně každým rokem rozšiřuje. Zabývá se jak ochranou přírody, podporou občanů, tak i toxickými látkami a odpady. Podle webových stránek se v ochraně přírody věnuje především druhové rozmanitosti a hodnotě našich vod a toků [Arnika]. O podpoře, kterou poskytuje občanům, se pak vyjadřuje následovně: „*Centrum pro podporu občanů pomáhá lidem, kteří se chtějí podílet na rozhodování o životním prostředí. Poskytujeme bezplatnou pomoc jednotlivcům, občanským sdružením i obcím. Prosazujeme právo občanů na informace a na účast v rozhodování.*“ [Arnika] Arnika však nepůsobí pouze na českém území, ale podílí se také na řadě mezinárodních projektů a spolupracuje se širokou sítí mezinárodních nevládních organizací [Arnika].

Guerilla Gardening

Z modelu dobrovolného okrašlování tak trochu „vychází“ dnešní Guerilla gardening²⁷ (dále jen GG). V češtině se pro něj někdy také užívá volného překladu partyzánské zahradničení [Vítková, 2010], které v samotném názvu osvětluje, v čem je ta pravá podstata zahradničení tohoto typu. Ve zkratce je možné GG vysvětlit tak, že představíme jeho základní cíl. Tím je ozelenit nevyužitou veřejnou či soukromou plochu například tím, že na daném místě zasadí květinu.²⁸ Alespoň tak je tomu u nás v České republice, kde se stává tichým protestem vůči současnému nevzhlednému pojetí města.

„Nejlépe by tyto snahy bylo možné přirovnat k u nás již zavedenému pojmu squatting, jen s tím rozdílem, že místo nelegálního obsazování neužívaných bytových či nebytových prostor pro bydlení nebo kulturní a sociální aktivity guerillové zahradničení nelegálně zabírá nevyužívanou půdu pro pěstování ovoce, zeleniny, květin či jen pouhé zkrášlení městského prostředí, na němž se mohou podílet celé místní komunity. Vedle toho všeho jsou guerillové zahrady především, ať již plánovaným či nikoli, politickým protestem, který napadá zavedenou praxi soukromého pozemkového vlastnictví.“ [Rubeš, 2007]

Hovoříme-li v předchozím odstavci o politickém protestu, tak je zapotřebí jedním dechem dodat, že GG ne vždy s politickým (úředním) šimlem bojují. Na internetu lze nalézt originální pozvánku na výsadbu bylinek. Samo o sobě to nebudí žádné rozpaky, ale internetové stránky jsou pod hlavičkou Strany zelených z Prahy 3 a ve své pozvánce vybízejí k „*ilegální výsadbě bylinek podél cyklostezky*“ [Strana zelených]. Je to úsměvné, jelikož potencionální zákonodárci vlastně vybízejí k oficiálnímu porušování zákonů. Z mého pohledu je to ale opravdu spíše komické, než pohoršující.

²⁷ Nejvíce informací o Guerilla Gardening lze nalézt zřejmě na internetu. Knihy u nás v podstatě nejsou k dispozici žádné. Otázkou zůstává, proč tomu tak je? Není to úplná novinka. Velké množství informací lze objevit i na sociální síti Facebook. A to samozřejmě i v české verzi.

²⁸ Zmiňuji sice i ozelenování soukromé plochy, ale domnívám se, že osazování soukromé plochy rostlinkami se děje spíše mimoděk, jelikož majitel není znám a daný pozemek působí jako veřejný prostor, který je zapotřebí zútulnit.

Ačkoliv je chování GG prakticky nelegální, zástupci zákona většinou nemívají s lidmi, kteří okrašlují kouty městských zástaveb větší problém [Bennett, Moss, 2009: 64].

Pozemkové spolky

Pozemkový spolek je charakterizován jako: „*dobrovolná nestátní nezisková organizace zaměřená na ochranu přírody a památek, která svou činnost vykonává na základě uzavřeného právního vztahu s majitelem těchto cenných pozemků nebo budov...*“ [Moravec, 2009: 3]

Na základě dlouhodobě, popř. trvale držených práv pečují o přírodní a kulturní dědictví. Příkladem takového práva může být vlastnictví, pronájem či věcné břemeno [Moravec, 2009: 3]. Díky těmto vlastnicko-právním vztahům snadněji komunikují s majiteli pozemků či staveb a snaží se o jejich co nejpříjemnější péči či využití, které by vyhovovalo oběma stranám.

Na základě těchto vztahů ale vznikají také problémy. Na webových stránkách ČSOP uvádějí dokonce několik příkladů: „*Sekají neudržované louky, vysazují stromy, opravují kapličky. Odcházejí s pocitem dobře vykonané práce – a vracejí se někdy s rozčarováním, když majitel poté louku rozoře, strom pokácí, na roky opečovávaném mokřadu se rozhodne postavit garáž.*“ [ČSOP]

Hnutí pozemkových spolků dnes koordinuje ČSOP a podle něj také toto hnutí navazuje na tradici prvorepublikových okrašlovacích spolků. ČSOP podporuje pozemkové spolky z hlediska metodiky, ale také finančně [ČSOP]. Stará se tak i o případný nákup pozemků.

2.2.3.2.1 Shrnutí

Okrašlovací spolky zaujímají mezi ostatními organizacemi environmentálního typu zcela specifické místo. Je to dáno především místem svého působení a oblastí jejich zájmu. Ostatní hnutí mají mnohdy také cíl širšího rázu. Téměř vždy se ale jedná o cíl ochrany přírody, krajiny a v některých případech i kulturních památek. Okrašlovací spolky mají tuto ochranu spíše jako dílčí činnost a nikoli jako hlavní náplň. Jsou pro ně stejně tak důležité i estetické, výchovné či např. sociální motivy. U okrašlovacích spolků je leckdy také menší členská základna. Uspořádané akce jsou tedy záležitostí několika málo jedinců. Lze namítnout, že výše uvedené známé organizace jsou organizace většího typu a že pro porovnání nemohou sloužit. O žádnou složitější komparaci však neusiluji a čtenáři dávám prostor pro vlastní představu, kam okrašlovací hnutí zařadit. Jistě mohu vzít v potaz jiné organizace²⁹, které by, alespoň co se týče počtu členů, více odpovídaly spolkům okrašlovacího typu. Nejsou ale obecně příliš známy a navíc u nich ohledně jejich činnosti platí v podstatě podobné jako u větších organizací - jejich zaměření je především na ochranu přírody a životního prostředí.

Koncept aktivit si je s okrašlovacími spolky v jisté míře hodně podobný. Nebylo by tedy správné, opomenout hnutí, které má s ozeleňovacími procedurami města nemalé zkušenosti. Navíc se z dostupných zdrojů zdá, že GG je mnohem více rozšířen po celém světě, než je tomu u okrašlovacích spolků. Může to být ovšem jen zdání, a to hned z velmi zřejmého důvodu. Například už jen proto, že GG většinou zůstávají u takto výstižného původního názvu v anglickém jazyce téměř po celém světě. Na rozdíl od toho se okrašlovací spolky včlenily do lidského prostředí se svým místním názvem, který je v každém jazyce samozřejmě jiný. Větší podobnosti lze nalézt u samotného estetického motivu činnosti. Oproti okrašlovacímu hnutí je ale pozadu ohledně jiných motivů – právě např. zmíněné ochrany přírody a dalších. GG tiše bojuje proti městské nepřirodnosti. To je zásadní rozdíl od OS, které se snaží vylepšit

²⁹ Takovými organizacemi mohou být např. Actaea, Beskydčan, Suchopýra jiné.

své okolí – a to třeba vesnické, které do jisté míry více či méně přírodní už je. Dále u GG chybí motiv, který by se vztahoval např. k ochraně kulturního dědictví.

Pozemkové spolky jsou oproti tomu se svojí aktivitou, zaměřenou na konkrétní území, okrašlovacím spolkům relativně blízko. O danou lokalitu sice také pečují z dlouhodobého hlediska, ale vlastnicko-právní vztahy jsou řešeny jinak. Spolky okrašlovacího typu neuzavírají se soukromými majiteli dohody a smlouvy o spravování pozemku. Zaměřují se spíše na veřejné plochy. Okrašlovací spolky tak nemusejí řešit vzájemné vztahy s vlastníky pozemku a případné neshody z toho plynoucí. Podle Ptáčka a Pešouta dalším významným rozdílem je fakt, že pozemkové spolky jsou ve svém fungování náročné na vysokou odbornou úroveň jeho členů [Ptáček; Pešout, 2001]. To okrašlovací spolky nemusí brát v potaz, ačkoli čím vyšší odborná úroveň členů je, tím vyšších kvalit by spolek ve svých aktivitách mohl dosáhnout.

2.2.3.3 Jednotlivci jako pečovatelé

Ať již mluvíme o péči o životní prostředí či o ochraně přírody a krajiny, je jednotlivec nepostradatelným článkem, bez kterého by nemohly řádně fungovat linie výše uvedené. Většinou se i samotný nápad, proč a jak založit nějaké sdružení, rodí právě v hlavě řadového občana. Někdy je jednotlivec rovněž stěžejním prvkem, kdy např. poskytne své pozemky pro „dobrou věc“ (jako pastviny, pro provádění výzkumu apod.). A nemusí to být pouze pozemky či finanční obnosy, se kterými přispívá výše zmíněné linii. Může to být totiž tolik ceněná lidská práce, která má např. u okrašlovacího hnutí vysokou hodnotu.

2.2.3.4 Shrnutí

V současné době lze až na výjimky tvrdit, že tři jmenované linie navzájem kooperují. Ne vždy tomu tak ale bylo. Klasickým příkladem může být etapa Bachova absolutismu, poválečné Československo či éra komunismu. Upřednostňovala se linie státní – na úkor individuálních aktivit a spolkových aktivit. Po roce 1989 nastává jistá obnova paralelního působení všech tří úrovní, s čímž souvisí i snahy o navazování na starší kulturní tradice. Jednou z nich bylo právě hnutí okrašlovacích spolků, které hrálo mimořádnou roli v péči o životní prostředí ve městech – především ve druhé polovině 19. stol a v prvních desetiletích století dvacátého. Zda se jedná o vyvážený vztah člověka a přírody je diskutabilní, podle Zajoncové ale takový vztah nastal především díky jejímu potlačování: *„Vyvážený vztah člověka a přírody byl dosažen jejím neustálým potlačováním. Přeměna se však děla dlouhodobě a nezamýšleně. Doprovázela hospodářskou činnost nezbytnou pro existenci člověka, vznikla jako nezáměrný vedlejší produkt jeho zemědělské činnosti.“* [Zajoncová, rok, str. 6]

2.3 Okrašlovací hnutí

2.3.1 Kde se vzala myšlenka okrašlování?

Okrašlování okolí bylo nejprve zaměřeno především na městské prostředí, na jeho čistotu a zeleň. A to především díky samotné urbanizaci. Koncentrace lidí do měst vede logicky k odpoutání lidí od přírody, ale hlavně pak k opětovné touze se s ní alespoň na pár okamžiků spojit. Průmyslová revoluce změnila jak sociální ráz společnosti, tak i krajinný ráz (převážně kvůli těžbě, rozkvětu továren, výstavbě železnic, atd.). Stěhování se z venkova za práci do větších aglomerací způsobilo, že

lidé, kteří byli na vesnici zvyklí na okolní krajinu a přírodu, začali najednou pociťovat její absenci. 19. století není tedy jen stoletím páry, je rovněž stoletím, kdy byl spolkový život v rozpuku a být členem nějakého spolku bylo také relativně módní nutností.

Kultura 19. století byla u nás ovlivněna převážně německými zeměmi. Samozřejmě i s příspěvkem národního obrození. Lid z města postupně zjišťoval, že mu začíná chybět příroda a přemýšlel, jak si ve městě přírodu nahradit. Pomalu se začala objevovat jistá protiváha města a venkova. Venkov si lidé začali idealizovat a do kulturní krajiny města začali vkládat své vlastní představy. Do obrozeneckého období spadají se svou náplní i různé zahrádkářské spolky (např. Spolek pěstitelů a přátel jirín).³⁰ V těchto spolcích lze spatřit tenkou nit, vedoucí právě k pozdějším městským okrašlovacím spolkům [Černý a kol., 1992: 4].

Jak jsem již dříve zmínila, průmyslová revoluce změnila krajinný ráz, ale hlavně pak sociální ráz společnosti. Najednou se totiž začíná objevovat něco, co dříve nebylo typické – fenomén volného času. Ten se samozřejmě společně s tovární strojní velkovýrobou začíná objevovat u nižší střední vrstvy obyvatelstva. To je vlastně stěžejní posun, protože dříve byl volný čas výdobytkem vyšších společenských vrstev. Problematikou volného času³¹ se každopádně zabýval i Karl Marx ve svém díle *Kapitál*, kde píše, že: „*Úspora pracovní doby se rovná růstu volného času, tj. času pro plný rozvoj individua, který zase působí zpětně na produktivní sílu práce jako největší produktivní síla.*“ [Marx, 1974: 343]. Volným časem tak disponuje stále větší počet obyvatel, což má za následek nejen rozkvět spolků obecně, ale i rozvoj řady dobrovolnických organizací, jako např. okrašlovacích spolků. Dohnalová uvádí, že význam dobrovolné činnosti občanů ve veřejném zájmu začal vystupovat do popředí v 19. století také jako reakce na prudký růst státní moci. Díky industrializaci

³⁰ O něm je známo, že v České Skalici pořádal proslulé jirínkové slavnosti.

³¹ Především v nacismu a komunismu se můžeme setkat s tím, co bylo později nazváno Pedagogizace volného času. Šlo hlavně o manipulaci s mládeží v obavách, že by sama nedokázala volný čas využít „smysluplně“. Příkladem mohou být známí Hitlerjugend (tato organizace ale byla i trochu vojenského rázu) nebo třeba Pionýři.

dochází rovněž k sociální mobilitě, která zpřetrhala některé sociální i místní vazby [Dohnalová, 2004: 17]. Tyto aspekty, které byly hnacím motorem a motivem při vzniku řady spolků, sledávám společně s aspektem volného času jako klíčové pro vznik okrašlovacích spolků.

První okrašlovací spolek můžeme datovat k roku 1861. Byl založen v Kutné Hoře a teprve pár let nato vzniká řada dalších. Okrašlovací spolky se především na přelomu století rodily velmi rychle a deset let po založení Svazu českých okrašlovacích spolků, tj. v roce 1914, bylo zaznamenáno dokonce přes 400 takových spolků [Jedlička-Brodský, 1914: 2]. Ptáček dokonce uvádí, že je pravděpodobné, že spolky měly do začátku druhé světové války celkem až na 30 000 členů. Po válce tento počet sice klesl, ale v roce 1951 měly spolky už jen okolo 4 000 členů [Ptáček, 2004: 15].

2.3.2 Ochrana domoviny

Ovlivnění německojazyčnými zeměmi je patrné mimo jiné i z hlediska tzv. Ochrany domoviny. V Německu Ochrana domoviny (Bund Heimatschutz³²) bojovala proti průmyslovému rázu a měla i jistý vlastenecký prvek. Myšlenka sounáležitosti přírody a národa tak pochází odtud. „*Termín Heimat v sobě ukrýval vztah ke kulturním tradicím, úzkou vazbu ke konkrétnímu místu a souvisel s ochránářstvím již od jeho počátků a symbolizoval pouto a jednotu mezi přírodou a kulturou.*“ [Pelikán, 2007: 12]. Láska k domovu a jeho okolní krajině, domovině, je z hlediska okrašlování velmi podstatná. Lze totiž tvrdit, že okrašlovací spolky jsou vždy zaměřeny na určitou lokalitu, kterou tzv. spravují. Nejprve u okrašlovacího hnutí převažovaly činnosti okrašlovací, později se také přidaly činnosti ochranné. Ochrana domoviny tak v sobě skrývá právě činnost ochrannou, které se zaměřovala hlavně na ochranu

³² Bund Heimatschutz – Ochrana domoviny byla založena v Německu ve stejném roce jako byl v Praze založen Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, tzn. v roce 1904.

stavebních (historických), ale i přírodních památek. Procházka konstatuje [Procházka, 1927: 32], že v Německu jsou³³ ohledně ochrany památek mnohem dále než v českých zemích. Domnívá se, že je to dáno především mnohaletou spoluprací úřadů, spolků i jednotlivců. Tyto tři složky se totiž v Německu potkávali pravidelně na tzv. památkových sjezdech, kde se nejenom rozdělila nutná práce v tomto oboru, ale řešily se samozřejmě i nové popudy. Na podobných sjezdech se tedy pomalu přestává řešit čistě jen ochrana historických památek a konečně se zde objevuje i ochrana památek přírodních.

2.3.3. Co okrašlovací spolky dělají?

Podle náplně své činnosti, okrašlovací spolky úzce souvisejí i s náplní, která byla, a stále ještě je, typická pro spolky turistického typu. Podle Kozelkové totiž dříve navazovaly na již existující německé turistické spolky. *„Mezi jejich cíle patřilo například zakládání a udržování cest, jejich značení, zřizování turistických objektů, propagaci přírodních krás, zpřístupňování pamětihodností a pořádání společných výletů.“* [Kozelková, 2012: 26]. Okrašlovací spolky nicméně mají mnohem širší pole působnosti a podle své lokality tomu uzpůsobují i své aktivity.

Slovo „okrašlovací“ tedy úplně přesně nevystihuje široké spektrum aktivit, kterým se okrašlovací spolky věnují – ale i v minulosti věnovaly. Nejde zde čistě o estetickou funkci, kterou okrašlovací spolky plní. Spolky mají mnohem širší pole aktivit: ochrana přírody, výsadba stromů, budování laviček, úprava alejí, výsadba květin, jarní i zimní údržba cest, zpřístupnění starých cest, oprava významných sakrálních i světských památek, atd. Samozřejmě tímhle vším a nejen tím, působí spolek na své okolí i po mravní stránce. Někdejší předseda spolku (Ivo Nevečeřal) hovoří také o tzv. „okrašlování duší“, které vnímá jako velmi podstatnou část mravní základny lidí.

³³ Ačkoli užívám přítomný čas, německý pokrok v oblasti ochrany památek se týká především období před první světovou válkou.

Poukazuje tak zřejmě na to, že člověk by se neměl zajímat jen o to, co nás obklopuje, ale především pak na své nitro, ze kterého veškeré úmysly vycházejí.

Jak jsem výše zmínila, okrašlovacím spolkům se přisuzuje ale rovněž výchovný vliv. Nemyslí se tím ale výchova pouze v otázce vývoje dítěte, ale spíše v otázce vývoje lidské osobnosti, lidského ducha. Jarník ve své knize píše, že: „*Nestačí zajisté, aby korporací nějakou neb jednotlivcem byl založen pěkný sad, vysázeno stromořadí, na procházkách a v sadech byly postaveny lavičky a besídky, upravena cesta na místa, z nichž máme krásnou vyhlídku, důležité, ano důležitější jest k tomu působit, aby vše to, co bylo založeno, bylo udržováno v náležitém pořádku, by to nebylo ničeno, kaženo, znešvařováno. Toho lze dosíci ne tak nápisy, záповěďmi, výstrahami, jako spíše výchovou všech vrstev obyvatelstva, tak aby nikomu ani nenapadlo něco poškoditi a aby všechny ty zákazy, všechno varování a pokutování se stalo naprosto zbytečným.*“ [Jarník, 1911: 29-30]

Dle Jarníka se správné výchovy dosáhne tím, že se umožní především přístup k okrašlování. A to nejen po stránce teoretické, ale hlavně i po stránce praktické, kdy se okrašlování každý přímo účastní. Důležité je, aby se tak dělo napříč všemi vrstvami a nepodceňovaly se i drobné úkony ve vylepšení životního prostoru kolem nás [Jarník, 1911: 30]. Ze stejného roku, ve kterém se Jarník takto vyjadřuje o výchovném vlivu okrašlovacích spolků, jsou sepsány také účely, pro jaké má takový spolek fungovat. Příkládám je v následující tabulce.

Tabulka č. 1

Účel spolku pro okrašlování a ochranu domoviny z roku 1911 [Tietze, 1911: 14–15]

- a) okrašlovati, zalesňovati a zvelebovati vůbec sídlo spolkové i jeho okolí*
- b) buditi všude smysl pro přírodu a lásku ku všemu krásnému, zejména podporovati všemožné pěstování květin dětmi a dětské zahradničení vůbec*
- c) chrániti přírodu, nevyjímajíc památné zříceniny, významnou domácí květenu, rostlinstvo a zvířenu, jakož i geologické zvláštnosti a rázovitosti spolkového působiště*
- d) dbáti o ochranu památek všeho druhu*
- e) pečovati o záchranu rázovitosti vynikajících venkovských a městských stavebních tvarů, udržovati ladná jejich seskupení, raditi v záležitostech staveb a zařízení vůbec po stránce estetické, činiti opatření proti znešvařování měst i venkova*
- f) chrániti lidové umění i se zřetelem k předmětům movitým a pečovati o zachování zvláštností místopisných vůbec*
- g) pečovati o zlepšení komunikace, veřejného zdravotnictví a čistoty*
- h) dbáti o zvelebení dopravnictví, i pokud se týká úpravy cest i docílení vhodného spojení se sídlem spolkovým neb jeho okolím*
- i) starati se o všechna zařízení k tomu čelící, aby návštěva místa letními hosty a cizinci vůbec podporována a aby jim pobyt v místě byl pokud možno zpříjemňován*

2.3.4 Svaz českých okrašlovacích spolků v království Českém

Svaz českých okrašlovacích spolků v království Českém se sídlem v Praze (dále jen Svaz) vzniká v roce 1904. Jak samotný název napovídá, sdružuje české okrašlovací spolky, které díky tomuto útvaru spolu mohou mnohem lépe komunikovat a předávat si tak cenné informace. Na našem území byly na přelomu 19. a 20. století spolky především německé, proto Svaz svým vznikem vyjadřuje podporu právě spolkům

českým. V jeho čele stojí starosta, kterým se stává Jan Urban Jarník³⁴. Svaz několikrát změnil své jméno. O rok později se tak jmenuje Svaz českých spolků okrašlovacích v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Několik let poté se opět přejmenoval na Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Ze všech modifikací názvu je patrné, že Svaz podporoval spolky české a nikoli německé, které na našem území v té době pochopitelně také byly.

Svaz vydával měsíčně od roku 1904 až do začátku padesátých let 20. století časopis „Krása našeho domova“, poté bylo vydávání tohoto periodika vzhledem k politické situaci přerušeno. Dle reklamy, která je na tento časopis vlepena do stěžejní knihy o okrašlování [Jarník, 1911] se můžeme dočíst, že tento měsíčník: *„přináší odborné, hojnými, původními obrázky doprovázené články o přírodních krásách českých krajů, rázovitém a uměleckém vzhledu našich měst, obcí a jednotlivých staveb, o zajímavých druzích domácí květeny a zvířeny, a působí, aby veškeré tyto krásy byly náležitě poznány a chráněny. Dále se můžeme dozvědět, že: „časopis znovu vyvolal a zorganizoval pořádání stromových slavností v zemích českých, nabádá k vysazování stromů a pěstování květin k šetření rázovitých lidových krojů, staveb a rozličných památek působí k zlepšení zdravotnictví a čistoty obcí, šíří známost o lázeňských místech a letních sídlech českých, atd. Přináší nabádavé články o činnosti českých spolků pro okrašlování, zalesňování a ochranu domoviny a udílí rady a pokyny při zřizování spolků nových.“* [Jarník, 1911]

Je patrné, že Svaz byl ve své době velmi aktivní a relativně všestranný. Ačkoliv předchozí citace pojednává o více oblastech, na které se časopis „Krása našeho domova“ soustředil (např. ochrana přírody, biologie, botanika apod.), sám o sobě hovoří jako o jediném českém ilustrovaném měsíčníku pro estetickou výchovu. Toto periodikum nebylo nicméně jedinou publikací, kterou se Svaz zabýval. Podle Ptáčka

³⁴ Ve své době univerzitní profesor, zastánce nemajetných studentů, spoluzakladatel Okrašlovacího spolku v Podštýně nad Orlicí a velmi činný člověk ve vzniku samotného Svazu.

rovněž vydával různé metodické příručky, propagační letáky, plakáty, pohlednice apod. [Ptáček, 2004: 16]. Publikační činnost nebyla ale jedinou náplní Svazu. Také organizoval různé osvětové přednášky a vzdělávací kurzy, díky kterým byl stále aktivně v kontaktu s jednotlivými spolky. „Svaz především do první světové války organizoval úspěšné kurzy domácího pěstování květin, kterého se v Praze pravidelně účastnily stovky posluchačů. Kurz byl organizován nespolečně s odbornými firmami, jejichž materiál byl na konci rozdělen mezi zúčastněné formou tomboly.“ [Ptáček, 2004: 16]. Ptáček shledává, že pod taktovkou Svazu se rozvíjela nejen činnost organizační, okrašlovací, ale i ochranná. Publikační činnost tak zařazuje do činnosti organizační [Ptáček, 2004: 15-18].

2.3.5 Konec okrašlovacích spolků

Bohatý spolkový život, který zaznamenal největší rozkvět v českých zemích, se pomalu začal hroutit již v době německé okupace. Košťák uvádí, že původní okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy fungoval taktéž do druhé světové války [Košťák, 1999: 6]. Naprostý úpadek ale nastal až v desetiletích sovětské nadvlády u nás. Sdružovat se, natož pak svobodně, nebylo komunistickému režimu po chuti. Sice v českých zemích byla celá řada organizací, kam se člověk mohl zařadit, ale byly to organizace pod neustálým politickým dohledem „shora“. Bylo povoleno pouze několik málo typů spolků³⁵ a i tak se nedá říct, že by úmysly členů byly vždy svobodné. „Volný spolkový život střeoevropského typu se ve střeoevropském prostoru naštěstí uchoval v Rakousku a také ve Spolkové republice Německo.“ [Černý, 1992: 6]

Mnoho spolků tak dostalo v padesátých letech příkaz ke své likvidaci a bylo pak pouze na individuálním posouzení, zda budou ve své činnosti pokračovat např. u jiné organizace či skončí úplně. Pokračovat dál ale znamenalo přidružit se k jiné schválené činnosti a být tak pod neustálým drobnohledem komunistické strany.

³⁵ Jednalo se například o tělovýchovné, divadelní a hudební spolky.

Většina spolků tak zvolila raději zánik a ty spolky, které pokračovaly ve své bohubilé činnosti dál, zmizely pod pláštěm jiné záštity.

Politická situace doby se nepodepsala jen na jednotlivých spolcích okrašlovacího typu, ale rovněž i na jejich hlavním tahounovi – Svazu. Po 47 letech své existence byl donucen ukončit svou činnost. Tím samozřejmě došlo i k ukončení vydávání časopisu *Krása našeho domova* [Ptáček, 2004: 10-20].

Po sametové revoluci se ve větší míře okrašlovací spolky neobnovily, jako tomu bylo např. u Sokola apod. Těžko říci, proč tomu tak bylo. Podle Nevečeřala³⁶ se okrašlovací spolky neobnovily především proto, že jejich pole působnosti bylo na rozdíl od ostatních spolků (Junák, Sokol atd.) dosti široké a také neměly movitý majetek. „*Např. Sokol se obnovil, protože jednoduše požádali o sokolovny, které jim vzali.*“ [Nevečeřal, osobní sdělení, 2010] Samozřejmě ne všude³⁷ to bylo takhle jednoduché, ale s nadsázkou lze říci, že tomu tak opravdu bylo. Majetek jako hmatatelný kus historie zajisté mnohem usnadní navázání na předchozí tradici, než když člověk čerpá jen z pramenů a snaží se tradici obnovit úplně od nuly.

2.3.6 Dnešní okrašlovací spolky

Dnešní okrašlovací spolky většinou navazují na okrašlovací spolky, které zde byly, ať již v 19. století nebo ve století 20. Navazovat ale na předchozí tradici spolku nebylo vždy jednoduché. Jak jsem již zmínila, tento typ spolků nedisponoval žádným movitým majetkem, tudíž bylo o mnoho těžší obnovit to, co se dnes vyskytuje maximálně již jen v archivních materiálech. Vzhledem k době, kdy okrašlovací spolky působily, je velice obtížné, nalézt pamětníka, který by mohl o tomto hnutí povědět více.

³⁶ Bývalý předseda Okrašlovacího spolku v Jílovém a zároveň první aktér v obnovení původního Spolku.

³⁷ Např. Sokol v Rakovníku se musel o dřívější sokolovnu po r. 1989 soudit. K navrácení práva o trvalé užívání sokolovny mu bylo přiznáno až o pár let později – v r. 1992.

Ve své době, vešly okrašlovací spolky více do povědomí lidí, než je tomu nyní. Za „reklamu“ těmto spolkům vděčíme především Svazu (viz kapitola 2.3.4), díky němuž vycházel časopis Krása našeho domova, plný informací ze světa okrašlování a ochrany přírody. Dnes okrašlovací spolky nejsou tolik známy. Dokonce i přes svou lokálnost stojí leckdy bez povšimnutí³⁸. Zřejmě je to nejen tím, že spolkový život má svou éru za sebou, ale také tím, že téma okrašlování není v dnešní době zcela atraktivní. Setkala jsem se s názory³⁹, že na „tyhle věci“ je tady celá řada ekologických organizací, tak zda tyto spolky nejsou již přežitek. Nicméně okrašlovací hnutí je jedinečné právě díky širšímu rozsahu, než je tomu u environmentálních sdružení. V ochraně přírody nejdou sice tak hluboko, zato přibalují mimo jiné i estetický charakter své činnosti.

V současné době je každopádně velice těžké odhadnout, kolik okrašlovacích spolků dnes opravdu funguje. Jistě se dá zjistit, kolik sdružení nese název okrašlovací spolek, ale pokud si dané sdružení změnilo název, tak dopátrat se skutečného počtu je velmi obtížné. Někdy je mezi takovýmto typem spolku a jiným, např. environmentálním sdružením jen velmi tenká hranice, tudíž je takový okrašlovací spolek i nesnadno rozpoznatelný. Je to samozřejmě dáno novými podněty, na které musí reagovat. Většina znovuobnovených okrašlovacích spolků také vychází ze své předchozí lokální tradice, tudíž každý spolek je velmi rozdílný. Dle informací, které se mi podařilo získat z Ministerstva vnitra České republiky je zaregistrováno⁴⁰ celkem 112 spolků, které ve svém názvu různě modifikují slovo pro okrášlení. Ve všech těchto případech se jedná o právní formu občanského sdružení⁴¹. Jak jsem ale již předeslala je toto číslo velmi zavádějící vzhledem ke skutečnosti, že ne všechny spolky, které se okrašlování věnují, prozrazují svojí náplň rovněž i názvem.

³⁸ Alespoň v Jílovém.

³⁹ Nezaznamenaná data, která pochází spíše z náhodných ústních sdělení lidí z mého okolí.

⁴⁰ Aktuální počet registrovaných spolků je z 20. Června 2012.

⁴¹ Založení občanského sdružení upravuje zákon o sdružování občanů č. 83/1990 Sb.

2.4 Vymezení pojmů tradice a vztah k místu

2.4.1 Vztah k místu

Místo jako takové je jedním z nejdůležitějších rozměrů, bez kterého by lidské konání nemělo smysl. Pokud k němu a k antropomorfním činům přičteme také časový rozměr, pak teprve můžeme hovořit o kulturní tradici dané lokality.

Zajoncová charakterizuje místo „jako konkrétně vymezený prostor v krajině, který svou velikostí odpovídá lidským rozměrům, Je lehce dostupné pěší chůzí, případně veřejným dopravním prostředkem. Leží od nás na dohled, známe ho.“ [Zajoncová, 2008: 3]

S tím bych si víceméně dovolila souhlasit. Jen bych možná doplnila, že nemusí být dostupné pěšky či veřejnou dopravou. Stačí vzpomenout na téměř zapomenutá místa, kam jsme zajeli třeba na kole a která nás učarovala na první pohled a kam se rádi vracíme.

Možná bych zmiňované místo rozčlenila do dvou variant. Jednak na místo, které je v našem bezprostředním okolí, se kterým přicházíme denně do styku a které do jisté míry vytváří naši identitu.⁴² Je v místě našeho působení a pro každého z nás je proměnlivé, co se do velikosti týče. Pro někoho je to jen dvorek se zahrádkou, pro dalšího celá obec se svými krásami i starostmi. Další variantou je místo, které navštěvujeme spíše sporadicky a které vnímáme jako jakési útočiště, ať už z nostalgie z minulosti, významné události či z povznášejícího a uklidňujícího pocitu v něm nebo prostě jenom proto, že nás něčím uchvacuje.⁴³ Někdy jsou tato místa spojena i se smutným odchodem našeho blízkého.⁴⁴

⁴² Tím, že člověk bydlí na samotě u lesa, o něm leccos vypovídá, stejně tak jako satelitní městečko, panelákové sídliště či vila na Ořechovce. Mám na mysli především dospělé jedince, kteří si své bydliště zvolili dobrovolně po rozumném uvážení.

⁴³ Často o podobných místech mluvíme jako o „našich“ místech a všelijak si je přivlastňujeme. Krásně je to vidět např. u houbařů, kteří na obvyklém plácku hledají dlouho očekávanou úrodu a pokud jí nenaleznou, tak se rozčilují, protože tohle je přece „jejich“ místo.

⁴⁴ Typickým příkladem mohou být hřbitovy nebo místa nešťastných nehod, která chodíme opečovávat a jinak zkrášlovat. Sem naopak svou identitu trochu otiskujeme.

Pro účely této práce budeme vnímat „místo“ jako něco, co nás interesuje pozorovat ve své proměnlivosti, ať v pozitivním či negativním smyslu. Pozitivním příkladem může být jakékoliv snažení ke zvelebení, vyzdobení či jiné zkrášlení místa. Negativním příkladem může být pobouření z výstavby dálnice, pokácení aleje, vybudování nového nákupního centra apod. Ať tak nebo tak, místo, ke kterému máme vztah, nám není lhostejné. U někoho jsou to sice jen myšlenkové pochody, ale u někoho jsou to již činy, vázané k určitému místu – a které jsou tak podstatné pro účely této diplomové práce.

„V dnešní době, kdy globalizace stále podstatněji stírá rozdíly mezi kulturami a prostředními, je velmi žádoucí posilovat identitu místa, která je určena především zdejšími kulturními a přírodními dědictvím... Místním dědictvím přitom není pouze kostel ve středu obce nebo památný strom, ale i místní tradice, vzpomínky nebo pověsti.“ [Růžička, Ptáček, Hušková, 2004: 7].

2.4.2 Tradice

Díky provedené studii jsem zjistila, že téměř každý člen, se kterým jsem provedla rozhovor, zmiňuje, že je pro ně důležité, že navazují na tradici předchozího OS. Pro účely této práce je tedy zapotřebí vymezit tento pojem, jelikož se s ním v práci budeme setkávat. Giddens a Hobsbawm rozlišují mezi tradicí a zvykem a vnáší tak do jednoduché definice trochu zmatku, jelikož se domnívají, že idea tradice je výdobytkem modernity [Giddens, 2000: 55] a zvyk byl oproti tomu typický pro pre-industriální společnosti [Hobsbawm, 1983: 2]. Pro lepší srozumitelnost textu, budeme ale tradici chápat jako mezigenerační předávání si určitého poznání či schopnosti mezi určitou skupinou. Slovník cizích slov o tradici hovoří v podstatě ve stejném duchu. Jedná se o „*souhrn zvyků a zvyklostí nebo také generační dědictví*“ [Rejman 1966: 550].

Tradice jsou podle Svobody vymyšleny především ze tří důvodů. Za prvé mají ustavovat a legitimizovat status nové autority. Za druhé navazovat či symbolizovat sociální soudržnost a příslušenství ve společnostech, skutečných či uměle vytvořených. A konečně za třetí mají za úkol socializovat člena společnosti a vštěpovat mu názory těchto společností, systémy hodnot a vztah k prostředí - uvnitř i vně této společnosti [Svoboda, 2005].

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Oblast výzkumu aneb Jílové ve zkratce

Předmětem mého studia se stal Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy. Tuto lokalitu jsem si nevybrala náhodně. Jílové u Prahy kříží cestu, kterou se vydávám na nedalekou chalupu. Je pro mě takovým pomyslným spojníkem města a vesnice. A to hned z několika důvodů. Jílové není nikterak malé, ale oproti Praze, která je nedaleko (asi 25 km) samozřejmě je. Jílové je konečnou stanicí několika městských autobusů, takže poslední závany Prahy, alespoň co se týče městské dopravy, zde končí. Pokud ale člověk zavítá dál za náměstí (a v podstatě nezáleží na tom, jakým směrem), zjistí, že je obklopen překrásnou krajinou, která se pyšní jistou specifičností. Považuji za vhodné uvést zde alespoň v kostce něco z historie o Jílovém, neboť trochu vykresluje situaci, ve které samotný Okrašlovací spolek mohl vzniknout.

Oblast Jílovska patří k významným oblastem Středočeské pahorkatiny, ale přitom se nalézá se jen pár kilometrů od údolí řeky Sázavy. Ne nadarmo se jí tedy někdy říká „brána Posázaví“. Díky tomuto romantickému kontrastu sem přijíždí mnoho lidí, a to nejen za turistikou, vodáctvím, trampingem, rybolovem, cyklistikou, ale také za historií. Jílové u Prahy má historii velmi bohatou a to především jako zlatohorní město. Jílovská zlatonosná oblast leží v nejsevernější části, mezi obcí Psáry a řekou Sázavou [Balík; Břicháček, 1987: 10]. Zlato se těžilo v podstatě až do 1. poloviny 18. století. Dokonce se z vytěženého zlata razily i mince.⁴⁵ Po jisté době nastal úpadek a v 1. polovině 19. století došlo k zastavení horních prací a k prodeji dolů do soukromého vlastnictví. Dnes se tedy zlato dávno netěží. Památkou na jeho těžbu

⁴⁵ Kompletní zpracování dějin těžby zlata v Jílovém u Prahy nabízí stálá expozice Regionálního muzea v Jílovém u Prahy.

zůstalo jen několik štol, staré horní mapy a nemálo dalších listin a záznamů.⁴⁶ Po přerušení zlatohorních prací nebylo Jílové už tolik významným městem. Stalo se převážně zemědělským městečkem. Měšťané se nepouštěli do průmyslového podnikání a městu se vyhnuly i důležité dopravní tahy. Jílovému určitou váhu dávaly především okresní úřady, které zde po roce 1850 sídlily. Ve 2. polovině 19. století se začal velmi bujaře rozvíjet kulturní život. Byla založena knihovna, pěvecký spolek Horymýr, tělocvičná jednota Sokol⁴⁷, čtenářská beseda Přemysl a další. Mezi občany se také začal objevovat zájem o místní dějiny a s tím i spojené památky. Roku 1891 tak vzniklo Jílovské muzeum, jehož patronem a i prvním historikem města byl Leopold Čihák.⁴⁸ Později na něho navázal i jeho syn Václav [Radová; Bezouška, 1981]. Právě díky tomuto historikovi [Čihák, 1948] vznikl celý soupis historických pamětí města Jílového, který je úžasnou studnicí informací v oblasti celého města i jeho přilehlého okolí. Samozřejmě autor této kroniky nezapomněl zmínit, pro mě velmi cennou informaci, vznik okrašlovacího spolku – datován k roku 1892.

V Jílovém nicméně spolkařská tradice zcela nezanikla. Dodnes je zde několik dalších spolků, např. FC Jílové, JUKA - Jílovská unie kamarádů, Mateřské centrum Permoníček, Místní organizace českého rybářského svazu, Myslivecké sdružení v Jílovém, Občanské sdružení Krajina 2000, Klid, Sokol Jílové a jiné. Některé z nich se pokusily navázat na tradici již zaniklých spolků (např. Sokol) a některé jsou „zbrusu nové“ (např. JUKA⁴⁹, Mateřské centrum Permoníček apod.).

Dle výpovědí respondentů, nejsou spolky v Jílovém odděleny „tlustou čarou“. Naopak celá řada spolků vzájemně spolupracuje. Co je ale důležité pro potřeby této

⁴⁶ Jedním takovým je např. listina z r. 1331, kterou vydal Jan Lucemburský. Později dokonce Karel IV. povýšil Jílové na královské město, které mělo řadu výsad i práv. Měšťané se za to povinně museli podílet právě na samotné těžbě zlata [Radová; Bezouška, 1981].

⁴⁷ Dle Čihákových Pamětí Sokol vzniknul na základě inspirace od pražského Sokola, který do Jílového v r. 1869 zavítal [Čihák, 1948].

⁴⁸ Historie byla údajně jeho velikým koníčkem. Sbíral vše, co si myslel, že s historií souvisí - od textilií, porcelánu atd. Pan Čihák se v roce 1891 rozhodl nabídnout svoji vlastní sbírku městu. Tehdy čítala 400 předmětů a několik set listin. Město samozřejmě jeho nabídku přijalo, a tak vzniklo jílovské muzeum [Kuchyňová, 2005]

⁴⁹ JUKA – Jílovská unie kamarádů vznikla v roce 1990 a Mateřské centrum Permoníček vzniklo dokonce až v roce 2006

diplomové práce, spolupráce OS a jiných spolků nikterak nepokulhává. OS živě spolupracuje především s Krajinou 2000, se sdružením Klid, Jukou, hasiči apod.

3.2 Výzkumné otázky

V rámci diplomové práce jsem si vytyčila několik výzkumných otázek, které se pomocí výzkumu pokusím zodpovědět. Některé otázky na sebe přímo či nepřímo navazují:

- 1) Do jaké míry navazuje znovuobnovený OS na ten předchozí?
- 2) Jak dalece je návaznost na původní spolek závazná a limitující pro současné aktivity Spolku?
- 3) Jaké jsou hlavní rozdíly a paralely předchozího a současného Spolku?
- 4) Jakým způsobem se v činnosti současného spolku projevuje změněná historická situace?
- 5) Projevují se (případně jak) v činnosti spolku nové aktuální trendy péče o životní prostředí?

Dílejší otázky, které jsem respondentům pokládala, pomáhají vyřešit výzkumné otázky, které jsem pro svou diplomovou práci stanovila. Jejich osnovu lze najít v příloze práce (viz Příloha 1).

3.3 Použité metody

Jelikož jsem prováděla případovou studii, využila jsem hned několik metod z oblasti sociálních věd. Podle Yina je případová studie jako strategie vhodná pro zkoumání předem určeného jevu v rámci jeho širšího reálného kontextu. Výhodou případové

studie pak je, že umožňuje pracovat s rozmanitými zdroji, jako např. dokumenty, rozhovory nebo daty získanými pozorováním [Yin, 1994].

Při vypracovávání diplomové práce jsem tedy využila několik dostupných metod, které mi pomohly zodpovědět předem připravené výzkumné otázky. V první řadě šlo o studium historické literatury a pramenů k okrašlovacím spolkům obecně a konkrétně pak k OS v Jílovém u Prahy. Materiály, vztahující se k OS obecně jsem vyhledala přes Národní knihovnu v Klementinu, Městskou knihovnu v Praze, Moravskou zemskou knihovnu v Brně apod. Archivní materiály, týkající se OS v Jílovém, jsem studovala prezenčně v oblastním archivu Praha-západ v Dobřichovicích, tak i v naskenované podobě v domácím prostředí. V oblastním archivu jsou uchovány veškeré písemné materiály původního OS - staré kroniky, výroční zprávy, různé finanční transakce, korespondence apod.

Současné materiály okrašlovacího spolku, tj. kroniky od roku 1999, zápisy z valných hromad, různé články v tisku, fotografie apod. jsou zčásti dostupné v Městské knihovně v Jílovém, dále pak na webových stránkách OS, v Jílovských novinách nebo přímo u členů Spolku. Kroniky jsem studovala přímo v knihovně v Jílovém, ale měla jsem je k dispozici, stejně jako kroniky původního Spolku, také naskenované, čehož jsem využila pro domácí studium.

Další zvolenou metodou byla metoda kvalitativního sociologického výzkumu - řízené polostrukturované rozhovory s otevřenými otázkami, které jsem provedla s aktivními členy spolku. V anglické verzi se pro polostrukturovaný rozhovor užívá termín, který uvádí rovněž i Bryman – tzv. semi-structured Interviewing [Bryman 2001: 314]. Pro rozhovory jsem měla předem připravenou osnovu s tematickými otázkami, které jsem dle situace různě přizpůsobovala reakcím respondenta. Hendl hovoří o tzv. návodu k rozhovoru. „*Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace.*“ [Hendl 2005: 174]

Tím jsem mimo jiné zjišťovala, jak na sebe Spolek nazírá zevnitř, popřípadě, jaké má vazby na Spolek předešlý. Abych mohla být ve svém výzkumu více objektivní, provedla jsem ještě metodu anketního dotazování lidí, kteří nejsou členy OS. Jednalo se o nahodilý výběr respondentů přímo v dotčené lokalitě OS. Anketu jsem s některými oslovenými respondenty vyplňovala přímo na místě, distribuovala do schránek a v neposlední řadě také elektronicky rozesílala. Tím se mi vytvořil „obrázek“ o tom, jak na Spolek lidé nahlízejí „zvenku“.

Dále jsem využila metodu přímého pozorování, když jsem se zúčastnila některých akcí, valných hromad, výstavy OS apod.

3.4 Výběr respondentů

Kvalitativní výzkum jsem provedla na základě metody řízených polostrukturovaných rozhovorů (viz výše) přímo se členy spolku. Ačkoliv má OS okolo 45 členů, těch aktivních, kteří se účastní schůzí či přímo akcí je velmi málo, asi okolo 5 lidí. Tím, že celé jejich konání dělají „pro dobrou věc“, nebyl ani problém, domluvit si s nimi schůzku a uskutečnit tak již zmíněné rozhovory. Pro zodpovězení výzkumných otázek, bylo vhodné, aby respondenti byli se spolkem více spjatí a znali ho pokud možno důkladně, tudíž nebyl důvod, přemlouvat neaktivní členy k rozhovoru.

Je velice zajímavé, že někteří dnes aktivní členové Spolku, se kterými jsem dělala rozhovory, nebydlí v Jílovém u Prahy. Někteří jsou např. z Prahy nebo přilehlých obcí. Každopádně všichni jsou s Jílovým u Prahy nějak spřízněni – ať už zde doposud bydleli, nebo zde mají chalupu, nebo se sem vydávají za svými příbuznými. Vztah k místu, o kterém jsem psala v jedné z předešlých kapitol, zde tedy opět funguje a dokazuje, jak moc je, pro nás lidi, důležitý.

Aby byla zachována objektivita výzkumu, pokládala jsem v tom případě za nutné, aby v práci bylo rovněž zřejmé, jak na Spolek nahlízejí i lidé „zvenku“ Spolku. Zda si například vůbec uvědomují, že spolek s tímto zaměřením v Jílovém existuje či co podstatného dělá. Výzkum jsem tedy doplnila o jednoduché dotazníkové šetření. Toto dotazování bylo zaměřeno především pro nečleny OS, nicméně jsem samozřejmě dala prostor i členům, s tím, že mohou do připravených poznámek napsat pro mě zajímavou informaci. Jelikož hrozilo, že dotazníky zaměřené na OS, které jsem volně distribuovala do schránek v Jílovém, vyplní jen ti, kteří o Spolku někdy slyšeli, zvolila jsem i metodu nahodilého výběru přímo na ulici. To mi pomohlo zmapovat, kolik procent lidí z oslovených ví, že OS existuje, popř. zná i jeho přibližnou náplň činnosti. Některé dotazníky jsem rozeslala i elektronickou poštou.

3.5 Rozhovory

Uskutečnění řízených polostrukturovaných rozhovorů mělo klíčový význam pro zodpovězení výzkumných otázek. Rozhovory se mi podařilo provést se šesti respondenty. Jak jsem již uvedla, pro účely výzkumu bylo podstatné, abych rozhovory poskytli právě ti, kteří jsou jistým způsobem v OS činní. Proto počet rozhovorů není nikterak vysoký, nicméně kvalitativně mají vysoce hodnotnou výpověď (viz přílohy). Členy Spolku, se kterými jsem rozhovory prováděla, jsem předem seznámila s tématem výzkumu a požádala je o poučený (informovaný) souhlas⁵⁰ s nahráváním a použitím těchto nahrávek pro účely diplomové práce.

Rozhovory byly zaznamenávány na diktafon a následně pro lepší zpracování přepisovány a kódovány. Přepsání rozhovorů jsem provedla bez jakýchkoli oprav a korekcí. Domnívám se, že je mnohem autentičtější, zaznamenat rozhovor tak, jak

⁵⁰ Podle Hendla poučený souhlas znamená, že: „osoba se zúčastní studie, pouze pokud s tím souhlasí. Předtím musí být plně informovaná o průběhu a okolnostech výzkumu.“ [Hendl 2005: 155]

skutečně proběhnul. Proto jsem v prepisech ponechala případné hovorové či nespisovné výrazy. Přepsané rozhovory pak příkládám v Příloze 2.

Otevřené kódování mi pomohlo najít další informace, které nejsou na první pohled zcela patrné. Zároveň jsem díky této metodě zpracování, mohla vytvořit jakousi páteř informací, které mi respondenti byli ochotní sdělit a které jsou potřebné pro účely této práce. Samozřejmě vznikaly i různé další podúrovně kódů, ale pro přehlednost jsem vyčlenila pouze nejdůležitější z nich. Ty pak předkládám v následující tabulce.

Tabulka č. 2 Schéma kódů

Vznik Spolku - Návaznost na tradici - Název – Vztah k místu - Motivace –Činnost - Členové

Průměrná délka jednoho rozhovoru se pohybovala okolo 1,5 hodiny. Kromě rozhovoru, který mi poskytla starostka města Jílového (Mgr. Květa Holanová) ve své kanceláři na Radnici, byly všechny rozhovory provedeny na tzv. neutrální půdě. Jednalo se např. o místní knihovnu, restaurační zařízení, kavárnu, přírodovědeckou fakultu, či kulturní zařízení v Jílovém.

Jak jsem již zmínila, polostrukturované rozhovory byly prováděny s lidmi „zevnitř“ spolku. Ty mi pomohli zodpovědět výzkumné otázky a zároveň si udělat představu o tom, jak na sebe spolek nahlíží právě zevnitř sebe samého.

3.6 Původní okrašlování v Jílovém

Pátrání po původním okrašlovacím spolku nebylo příliš jednoduché. Stopy v krajině či přímo v obci postupně odvál čas a to, co z aktivit původního spolku ještě zbylo, bylo jistým dílem přetvořeno. Buď kvůli tomu, aby to lépe vydrželo nebo prostě

proto, že už to nebylo účelné. V krajině tak lze najít již jen pár laviček a také stromořadí, vysázené na přelomu 19. a 20. století. Psaná fakta o předchozím spolku de facto existují v několika podobách... Tato díla jsou uložena v oblastním archivu pro Prahu-západ v Dobřichovicích.⁵¹ Tyto svazky jsou psány několikerým typem rukopisu, z nichž některé je velmi obtížně čitelný. Některé řádky se mi ani po různých konzultacích nepodařilo rozluštit. Jedná se nicméně spíše o zápisy ze schůzí či korespondenci s úřady a jinými spolky. Výjimečně lze nalézt i jiné informace – např. vyjádření k válečné situaci apod.

3.6.1 Vznik původního OS v Jílovém

Vznik okrašlovacího spolku je datován k lednu 1892. Podle kroniky Spolku byl protokol k jeho samotnému vzniku sepsaný v místnostech okresního zastupitelstva, kde byly rovněž přijaty i jeho stanovy. Přesný název spolku byl: Spolek na okrášení města Jílového s okolím. Alespoň tak je to zapsáno v archivních listech. Každopádně spolek sám o sobě hovoří (nebo lépe řečené píše) jen jako o Okrašlovacím spolku. Nutno ale podotknout, že právě tyto kroniky jsou většinou pouhým strohým zápisem z valných hromad, schůzí, hospodářských transakcí apod. Rozhodně se nejedná o podobný typ zápisu, jako je vidět v kronikách dnešního Spolku. Nicméně pro badatele je velice zajímavé číst odlišný rukopis i jazyk našich předků. Není proto divu, že zrovna tento nádech starých časů, promlouvající skrze kroniky, okouznil i některé členy současného OS.

Činnost původního OS byla zaměřena převážně na střed města, o okolní krajinu tolik nešlo.

⁵¹ Oblastní archiv nejprve nereagoval na elektronickou poštu. Po telefonické domluvě a následně osobní návštěvě se nicméně jednalo o velmi vstřícnou komunikaci a precizní přípravu pro mé požadavky.

Ze starých kronik OS se lze dočíst, že jeho členové byli většinou významní občané města. Konec 19. století byl velmi příznačný zakládáním spolků nejružnějšího charakteru a není proto divu, že tato „móda“ ovlivnila i řadu uznávaných občanů Jílovska. Na otázku, proč v čele spolku byli takoví občané, odpovídá současný hospodář spolku takto: *„Chtěli spíš zviditelnit město a chtěli ukázat, že Jílové nebude pozadu před těmi, kteří už něco pro to udělali. To byla jedna věc. A druhá věc, že tihle lidé měli, jak se říká, měli hospodářskou moc. Měli finance, víceméně rozhodovali o tom, co konkrétně se může udělat.“* [Košťák, osobní sdělení 2012] Ostatně se to zřejmě netýkalo jen Okrašlovacího spolku v Jílovém, jelikož stejného rysu si všímá i Lenderová s Mackovou: *„...spolky se těšily velké popularitě a byly obecně prestižní platformou. Svědčí o tom zastoupení významných osob dané doby a místa v jejich řadách a nezastíraná snahami takové lidi buď přímo ve výborech, nebo alespoň v řadách zakládajících či čestných členů. Udělení čestného členství ve spolku bývalo považováno za prestižní a oceňující, ať už byl spolek jakýkoli. Proto se nezřídka na špicích mnohých spolků objevovali v daném místě stále stejní lidé. Jejich úloha byla často pouze dekorativní, nicméně nikdo většinou neprotestoval.“* [Lenderová, Macková, 2010: 326]

3.6.2 Činnost původního OS v Jílovém

Z rozhovorů, které jsem provedla se členy dnešního znovuoobnověného spolku, vyplývá, že tito výše postavení obyvatelé byli ale spíše iniciátory akcí, než, že by se jich sami rádi zúčastňovali. Jednalo se o tehdy jasně hierarchizovanou společnost, kde u majetných rodin nebyla výjimka mít doma vlastní služebnictvo. Místní vašnostové tak nebyli s rýčem či hráběmi vidět. Na manuální práci si najímali dělníky, kteří „špinavou práci“ vykonali za ně. Na druhou stranu se ale mohli pyšnit tím, že vždy poskytl finanční prostředky, jak tyto dělníky zaplatit. Samotné náměstí v Jílovém, resp. jeho část vzniklo právě díky OS tak, že spolek pomocí navezeného

písku z místní pískovny vysušil močál, čímž mohlo vzniknout dnešní náměstí⁵² s parkem. Samotný tento akt byl velice nákladný, tudíž spolek byl spíše iniciátorem a o financování se postaralo samo město [Protokoly a jednatecké zprávy, 1892 – 1900]. Zřejmě se na tehdejší dobu jednalo o velký počín v okrašlování, jelikož zmínka o něm je i v knize Podstata, cíl a organizace okrašlování, který vydal přímo Svaz českých spolků pro okrašlování: „ *Na jednom místě zavezl spolek okrašlovací močál na náměstí poblíže kostela a na místě takto získaném založil pěkný parčík.*“ [Jarník, 1911: 33]. Daný úryvek není ohledně názvu spolku konkrétní, ale podle archivních záznamů z kronik spolku lze vytušit, že se jedná skutečně o OS v Jilovém u Prahy.

Jak jsem již zmínila, OS zkrášloval převážně střed města a okolní krajinu či přírodu nebral příliš v potaz. V podobném duchu o tom hovoří i předseda dnešního OS: „*Oni vnímali prostě tu krajinu jako takový obraz, kde fungovali dědečkové, oni sami a doufali, že bude v takový podobný krajině fungovat i ta generace následující a uvědomovali si to spíš jako celkové pohled... Že tam asi viděli to uspořádání přes ty pole, do toho nějakou mez, třeba i kapličku nebo něco, ale že by prostě přímo se chránila, já nevím nějaká luční niva kvůli výskytu orchidejí, že by vůbec byl nějaký záznam, možná je, ale všechny jsem nepročítal, ale... Ale myslím si, že tak to nebylo, no, že i tu louku hold prostě posekali 3x do roka. Ono dneska se samozřejmě ví, že to těm orchidejím prospívá, že se to 3x ročně kosí. Ale myslím si, že oni to dělali z jinýho popudu*“. [Stachura, osobní sdělení, 2012]

V době vzniku našeho spolku (1892) byla myšlenka, zabývající se ochranou přírody relativně nová a díky rakouskému útlaku se do českých zemí dostala také se značným zpožděním⁵³. I když ochranný prvek byl podle Ptáčka spojen s činností okrašlovací od roku 1909 [Ptáček, 2004: 17], z dochovaných zápisů, z výpovědí respondentů a

⁵² Dnešní Masarykovo náměstí

⁵³ Ptáček uvádí, že celkově jsme byli pozadu pouze cca o deset až dvacet let, což je velmi málo, jelikož Svazu okrašlovacímu a ochrannému se podařilo právě onen ochranný prvek zapracovat do svých stanov již v roce 1909 [Ptáček, 2004]

z terénních pozůstatků v Jílovém lze vyčíst, že předchozímu OS nijak nešlo o ochranu životního prostředí, krajiny či přírody, ale že se spíše soustředil na estetickou a praktickou stránku života v obci. Ochrana přírody tak byla zjevně individuální iniciativou každého spolku zvláště a nikoliv jeho povinností.

Z terénních pozůstatků spolku je dosud možné nalézt zmíněnou část náměstí, stromořadí či několik málo laviček, které i tak musely být renovovány....

3.7 Dnešní okrašlování v Jílovém

3.7.1 Vznik Spolku

Současný OS v Jílovém vznikl velice zvláštním způsobem, dalo by se dokonce říct, že naopak, než je tomu zvykem. Nejprve totiž nebyl jen nápad, ale přímo činnost, tolik typická pro okrašlovací spolky obecně. Ivo Nevečeřal⁵⁴ jako pedagog trávil svůj volný čas nejvíce s dětmi v rámci místního turistického oddílu⁵⁵. Oddíl byl a je velmi všestranný a jednoho dne se společně domluvili také na opravě laviček: „...a pak jsme se vypravili tadyhle na svatou Annu, tam byla lavička taková stará, že jí opravíme a šel jsem za starostou, jestli by teda dal prachy na lavičku a on že jo... a říkal, že tohle dřív dělaly okrašlovací spolky. No a to bylo snad poprvé, třeba jsem to někdy slyšel, ale jako v hlavě jsem to neměl, ale tak mě zaujal ten název, okrašlovací spolky.“ [Nevečeřal, osobní sdělení, 2012]. Obnovování Okrašlovacího spolku se tedy začalo neoficiálně utvářet v mysli Iva Nevečeřala někdy okolo roku 1991 a oficiálně pak článkem v místních Jílovských novinách v roce 1999 [Kronika Okrašlovacího spolku, 1999]. Článek v novinách byl, stejně jako nápad znovuoživení Spolku, dílem Ivo Nevečeřala. V něm připomněl původní okrašlovací spolek, jeho zásluhy a také touhu lidí, dělat něco ku prospěchu věci

⁵⁴ Předchozí předseda spolku, bývalý učitel přírodopisu, někdejší pracovník Regionálního muzea v Jílovém, dnes aktivní důchodce.

⁵⁵ Turistický oddíl Táborníci, který je v Jílovém dodnes.

mimo svůj vlastní pozemek. V podstatě šlo i o konkrétní návrh vybudovat nové lavičky a takto vzniklé dílo zároveň uchránit i před vandaly.⁵⁶ Především šlo ale o výzvu zřídit znovu okrašlovací spolek, který by se staral o vzhled města Jílového a udržoval ho v „pěkném“ stavu. Samotný název „Okrašlovací spolek“ dává Nevečeřal „všanc“ dalším nápadům a tipům a zmiňuje také možnost, že zůstane beze jména. Dnes ale přiznává, že to byl právě název, který se mu tak líbil [Nevečeřal, osobní sdělení, 2012].

Na základě výzvy k založení nového okrašlovacího spolku se ozvala asi desítka lidí [Kronika OS, 1999]. *„S těmi jsme se jedné památné březnové středy sešli v muzeu, domluvili se rychle, že chceme něco dělat, řekli si, kdy se sejdeme v pracovním příště. Tím byla zahájena činnost novodobého okrašlovacího spolku v Jílovém. Od té doby jsme se scházeli v parku za muzeem, na Rakovce, Boží skále a na sv. Anně.“* [Kronika OS, 1999].

K oficiálnímu založení ale ještě nedošlo. Podstatné nýbrž bylo, že lidé měli snahu, něco konkrétního dělat. Za pouhé dva měsíce od výzvy v místních novinách se tak vystavěly tři nové lavičky na vyhlídkových místech a k nim přibyly i naučné tabule [Kronika OS, 1999].

V červnu 1999 vyšel od Nevečeřala další článek v Jílovských novinách, kde shrnuje, co se zatím neoficiálnímu spolku podařilo vykonat a zároveň přichází s další prosbou na další akci. Také zde tak trochu poštechuje politickou Radnici, když píše: *„Přijďte ve středu 16. června v 16 hod. k rybníku za muzeem, kosu nebo hrábě s sebou. Jedinečná příležitost se tu naskýtá pro Vás – několik desítek kandidátů nadcházejících jílovských voleb, jak se ukázat. Doufáme, že přijdete všichni, tj. bude nás nejméně 75 (ano, tolik máme zájemců o místa na radnici!) a že se těmi kosami v rámci předvolebního boje nepomlátíte!“* [Nevečeřal, 1999] Je ale zapotřebí zmínit, že takovéto špičkování bylo bráno pouze jako malý šprým, jelikož jílovská Radnice

⁵⁶ Jak Nevečeřal v článku (Nevečeřal, 1999, str. 6) uvádí, vandalové jsou nicméně lidé ovlivnitelní a vychovatelní.

je k aktivitám okrašlovacího spolku naprosto vstřícná. Možná to bylo takové pošťouchnutí ze strany Spolku, aby je bylo na Radnici náležitě slyšet.

Okrašlovacímu spolku se nicméně podařilo řádně zaregistrovat až po tři čtvrtě roce usilovného dopisování s ministerstvem vnitra, a to 22. 9. 1999 [Kronika OS, 1999]. Ministerstvo schválilo stanovy nově vzniklého Spolku a Spolek tam mohl začít oficiálně fungovat. V podstatě hned nato (v říjnu) se uskutečnila pár prvních plodných výprav, jako např. za vysvobozením zarostlé kapličky či za úpravou pomníku a jeho okolí na svaté Anně [Kronika OS, 1999]. Při práci v okolí kapličky, se našel rozlomený starý pomník, který neměl žádný nápis, pouze vyrytý letopočet. Spolek nelenil a ihned se pomocí Jílovských novin [Nevečeřal, 1999: 6] obrátil na občany, resp. hlavně pamětníky, zda by jim nepomohli zjistit, kdo a proč nechal pomník zhotovit. To svědčí o tom, že kultura, historie a tradice jsou pro Spolek opravdu důležité hodnoty. Nejde jim pouze o to, aby to v okolí bylo pěkné, je pro ně důležité i poznání historie, která místa jistým stylem utvářela (a naopak).

Zanedlouho, resp. čtyři měsíce po oficiálním založení Spolku se konala její první valná hromada. Na té se zaregistrovalo prvních čtrnáct členů, ustanovil se výbor Spolku a odsouhlasil se plán činnosti na rok 2000. Dále se vedla debata o výši členských příspěvků, dalším konání Spolku a také případným zapojením dětí a mládeže [Kronika OS, 2000].

3.7.2 Návaznost na tradici

Z rozhovorů vyplývá, že pro členy je navázání na tradici bývalého Spolku podstatné z několika důvodů. Může totiž sloužit např. pro lepší důvěru nově příchozích lidí do OS nebo také jako stavební kámen pro Spolek samotný. Současný předseda Spolku se k návaznosti na původní Spolek vyjadřuje takto: *„Ta tradice je určitě významná v tom, že se máme k čemu vracet. Už to tady jednou bylo, fungovalo to. Mělo to*

jakoby smysluplnou náplň. Já nevím, obnovily se ty lavičky... Ta tradice je taková, že jsou to ty základy. Ale pak jestli na to už navazoval striktně, to záleží už na těch lidech. Tradice je důležitá v tom, že se může říct, ano, ten okrašlovací spolek není nějaký nový výmysl, fungovalo to tady před sto lety, my se k tomu hlásíme, ale rádi bychom dělali tohle, tohle, tohle....Dá se to jako návaznost. Dá se to i těm lidem předložit, že to není žádná sekta, že to není jako nějaký krátkodobý, nebo nová nějaká myšlenka, která se... Protože je tam určitá, byla taková nedůvěra v těch lidech, k těm věcem, potom komunismu. Teď už je to lepší, že jo. Určitá nedůvěra v tu občanskou angažovanost tady určitě je, protože ta občanská angažovanost před revolucí znamenala pionýra, znamenala... já nevím... nějaký svaz socialistický mládeže... já k té angažovanosti před revolucí tolik nevím vzhledem k věku“.
[Stachura, osobní sdělení, 2012]

Někdy je ale pojítka k historii úzce spjata i s motivem, proč něco podobného člověk dělá. Někdejší zakladatel a zároveň bývalý předseda Spolku má jasno v tom, co se mu na bývalém Spolku líbilo a proč byl tedy dobrý důvod OS znovu obnovit a navázat tak na tradici jeho ducha.: „...*Jenže oni okrašlovali i vlastně lidský duše, tím aby viděli krásný památky a krásný stromy a všechno krásný. No, tak bylo to takový v tom proudu národně-obrozeneckým hnutí, který do toho pasovalo a spoustu lidí to oslovovalo, protože, když nebyly tyhle bedny (myšleno televize), lidi byli víc pospolu, byli sociální živočichové. Jak jsme žili vždycky. Jako ty spolky vzkvétaly, všechny.“*
[Nevečeřal, osobní sdělení, 2012]

Důvod, proč pokračovat v bohubilé činnosti předchozího OS vidí někteří členové i takto: „...*člověk je rád, když zjistí, že už dřív, za té první republiky, a snad ještě dokonce za Rakouska, že byli lidi, který měli zájem o věci obecné a jejich snaha o zhezčení nekončila na domovním prahu.“* [Šmíd, osobní sdělení, 2012]

3.7.3 Název

Z výzkumu se lze dozvědět, že zakládající členové současného Spolku nechali název stejný hned z několika důvodů. I když název zní v dnešní době velmi archaicky, slouží k tomu, aby právě dobu minulou připomínal. Původ spolku je pro členy velmi podstatný, především pak proto, že jim může pomoci vzbudit u lidí větší důvěru. „...*dalo by se to nazvat Spolek ochránců krajín Jílovska i jinak, ale asi je pravda, že to je prostě nějaký propojující článek, alespoň v tom názvu a v té náplni. Ale ten název to propojuje s tím 19. stoletím, s tím rokem 99, kdy tohle vzniklo.*“ [Stachura, osobní sdělení, 2012]. 19. století zavání nádechem romantiky a národního obrození, což jistě přispívá i k snazšímu přijetí starobylého názvu z této doby. Ačkoliv okrašlování pochází z německé kolébky, německý název se pochopitelně z důvodů obrody českého jazyka nepoužíval. Lze se domnívat, že německý okrašlovací spolek – Verschönerungsverein by se ani dnes svým názvem zřejmě neujal. Pro zakládající členy bylo zachování názvu důležité například i pro samotný pocit, jaký v sobě lidé o první republice nosí: „... *když se to spojí s tím obdobím první republiky nebo 19. století, tak u nás obecně si myslím, že v té společnosti je takovej, dejme tomu, takovej nádech, že když se vrací něco třeba do období první republiky, nebo to z toho vychází, tak první republiku ty lidi vnímají velmi pozitivně. I když je často idealizovaná představa, ale v tomhle tom ohledu to jako poslouží i pro jakoby okrašlovací spolek.*“ [Stachura, osobní sdělení, 2012]

Pro jiné členy slouží název opět jako spojení s dobou minulou, což je i samotný důvod, proč název nezměnili: „...*je to víceméně tradice, protože Okrašlovací spolek tady byl založen v minulém století. Je tomu zhruba více jak 120 let.*“ [Košťák, osobní sdělení, 2012]

3.7.4 Vztah k Jílovému

Budování vztahu k místu, kde člověk bydlí nebo, které je mu nějakým stylem blízké, probíhá u OS na několika úrovních. Jednou z nich může být fyzický kontakt s místní přírodou a krajinou, zvelebování okolí vlastními silami, organizování různých přednášek, které prohlubují znalosti občanů o jejich lokalitě a v neposlední řadě také prohlubování sociálních vazeb, které vztah ke svému okolí ještě více posilují a prohlubují. Podstatou je, aby se lidé cítili dobře tam, kde žijí, aby se tam rádi potkávali a aby také měli radost z činnosti, která jistým stylem přispěje ke zlepšení okolního prostředí. Vztah k dané lokalitě, vnímá i předseda OS jako velmi důležitý aspekt pro navázání kontinuity s předešlým OS: „...to je základní filozofie, aby ty lidi měli co nejhlubší a co možná jako nejpevnější vztah k tomu místu, kde jakoby žijí. V tomto roce teďka připravujeme právě, nebo snažíme se připravit takovou alej, nebo projekt aleje, která by měla vést od nové zástavby, což je asi 50 nových domů na Radlíku. A chtěli jsme právě i pomocí tohoto projektu zapojit ty místní jakoby do takovýchle činnosti, kdy si vysázejí alej podél cesty, kterou denně používají s těma kočárkama, nebo s dětma nebo bez dětí. Takže ten prvotní záměr, doufám, že i ten návazný, by měl být právě k tomu, že ty lidi, třeba je to i tou kulturou, nebo těma přednáškama, že se naučí nejezdit do Prahy, do Jesenice, do Kamenice, ale že půjdou do Jílovského kulturáku, nebo do Jílovského muzea a i ten předpoklad je, že takový, že o nás budou vědět, tím pádem se musíme prezentovat v novinách, na internetu a druhý předpoklad je ten, že ta nabídka tam určitá bude, kde by si každý jakoby něco našel.“ [Stachura, osobní sdělení, 2012]

3.7.5 Motivace

Motivace členů vykonávat to, čím se OS zabývá má u jednotlivých členů velmi podobné rysy. Většinou se totiž nejedná pouze o zkrášlení, vybudování, opravu apod.

jedné konkrétní věci. Jde o něco navíc, jde především o to, dělat něco, co je kladné, něco co je zbytné. Někdy jde tato činnost ruku v ruce se seberealizací jedince. Jak Kalina uvádí: *něco dělat a projevovat se je základní potřebou člověka. Každá bytost je originální a touží po projevu, obohacování druhého, chce po sobě něco zanechat, být sama sebou i součástí celku, celku, který nezotročuje, dává volnost projevu a zpětnou vazbu, hodnotí a podporuje další rozvoj jednotlivce.*“ [Kalina, 2012]

Pro někoho je například velmi povzbuzující vykonávat to, za co není nijak finančně ohodnocen a co dělá čistě dobrovolně: *„...ale zajímavý bylo to, že když jsem dělal něco takhle jako veřejnýho, tak mě to jako doopravdy hrozně bavilo, nebo dělat..., když jsem za to nedostal prachy... tak mě se to prostě líbilo a teď jsem věděl, že to je jako nezbytný a pak jsem poznal Ivo Nevečeřela, kterej mi nabídl tu práci.*“ [Jankowec, osobní sdělení, 2012]

Každý má nicméně motiv svůj vlastní, i když se do jisté míry s ostatními propojuje. Podstatou je, že členové dělají to, co je z větší či menší části naplňuje a přináší jim tak jistý požitek. Starostka města Jílového se ke své motivaci vyjadřuje takto: *„No, pro mě je to docela zajímavé z toho důvodu, že můžu prospět současné funkci, těm lidem, kteří mají tu chuť něco fyzicky udělat a vykrášlit, okrášlit a přestože vím, že nejsem schopná jít v sobotu na brigádu. Ne, že bych nebyla schopná, ale mám těch povinností hodně, ano, taky mám nějaký osobní život. Skloubit to s funkcí je velmi těžké. Ale přesto vím, že můžu prospět tím, že jsem tady, že můžu mnohem lépe odůvodnit třeba potřebu dotace, nebo naopak ještě mohu říct že „ano, teď zkrášluji, postaví lavičku, tak mi tu lavičku koupíme a oni nám ji tam instalují. Prostě mohu prospět zároveň tomu spolku a zároveň tomu městu.*“ [Halanová, osobní sdělení, 2012]

Oproti tomu motivy jiných lidí se na základě rozhovorů zdají o něco prostší. Současný hospodář ohledně otázky, proč se zabývá takovou činností, odpověděl velmi stručně *„No protože se musím pohybovat a rád to dělám.*“ [Košťák, osobní sdělení, 2012]

Důležitou informaci, které se týká motivace pro vznik Spolku, jsem se dozvěděla od předsedy současného OS: „A ten Ivo asi ... mám takovej dojem, jako by chtěl přes tento okrašlovací spolek dát lidem ten vzor, jakoby vrátit to zpět, to pečování o to okolí a i ten zájem, protože i v těch 90. letech už třeba začínalo to stěhování z Prahy jakoby na venkov a třeba tam byla i nějaká jako možnost právě získání toho vztahu k místu, kam se ty lidi přestěhovali. Takže já si myslím, že Ivo to od počátku nemyslel, jako pro elity, že by tam pozval starostku, právníky a doktory, ale že jakoby viděl, že na té svrchní úrovni to nefunguje, ten příklad nebyl a chtěl právě v okolí toho muzea vytvořit nějakou skupinku lidí, která by udělala takovej příklad pro ty ostatní, který by se pak připojovali. Že jakoby se dá pečovat o to místo, kde žijeme a začít vlastně, se starat o to okolí na té úplně nejvyšší úrovni, což se nás nejvíc dotýká, že jo.“ [Stachura, osobní sdělení, 2012]

3.7.6 Činnost OS

Okrašlovací spolky na sebe berou břemeno co možná nejširšího rázu. Jsou opravdu akční a vůbec jim nevadí, že si u svého díla leckdy „zamažou ruce“. To samozřejmě platí i pro Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy. Sazení stromků, budování laviček, produkce informačních panelů, stavění vyhlídek a vyhlídkových tras a jejich následná údržba a značení, údržba veřejných a památných míst, sběr odpadků, čištění studánek apod., je výčet asi těch nejobvyklejších počinů. Dále bych ale ráda vyzdvihla aktivitu, která je podle mého porovnání s dobovými zdroji relativně nová, a to dohlížení nad územním plánováním.

OS ale nestojí pouze v čele těchto aktivit. Přináší do sociální společnosti jistou přidanou hodnotu, která spočívá v tom, že dělá něco, co je zbytné. Je to jistá nadstavba, kterou mnozí sice rádi akceptujeme, ale kterou sami jen tak nevykonáváme. Jedná se především o morální hodnotu, která nevyhází pouze z tradice původního Spolku, ale především z lidí samotných, kteří s větším či menším zápalem jdou, a udělají to, co považují za smysluplné. Člen OS v Jílovém na Facebooku výstižně píše: „... *kdybyste někdy nevěděli, jak poznat něco podstatného v nějakém člověku, tak se podívejte na to, co dělá zadarmo, ve svém volném čase a pořádně se u toho ušpiní.*“ [Macák, 2010]

Skutečná činnost OS je de facto shodná s činnostmi, které uvádějí ve svých Stanovách. Je zde tedy patrná jak činnost estetická, ochranná, tak i výchovná. Sama bych ještě ale přiřadila činnost propagační, čímž mám na mysli propagaci Spolku samého a pak také činnost protestní, kdy Spolek protestuje, resp. připomínkuje například územní plánování. Propagační činnost je důležitá z toho hlediska, jak na sebe OS dokáže upozornit a zároveň jak je OS viditelný ostatním občanům v Jílovém. Usoudila jsem, že Stanovy OS, ve kterých se o svých záměrech zmiňují, budou mnohem prospěšnější přímo v textu diplomové práce, než je uvádět v příloze až na samém konci. Rozhodla jsem se tak především pro obsahovou důležitost těchto Stanov. Stanovy se samy o sobě velmi váží právě na výše zmiňované činnosti, které Spolek vykonává. Je tedy velmi zajímavé vidět, jaké účely své existence si OS vytyčil. Také v diplomové práci uvádím účely spolku, které byly sepsány v roce 1911 [Tietze, 1911], tudíž je velmi vhodné nechat zde obojí ke vzájemné komparaci. Nicméně nelze přehlédnout, že ty dnešní z nich v podstatě nepřimo vycházejí.⁵⁷

⁵⁷ Je evidentní, že stanovy sepsané v roce 1911 se staly příkladem pro dnešní stanovy Spolku. Nejedná se však o naprostou shodu. Některé body se zcela vypustily, popřípadě byly nahrazeny jinými. Jazyk se samozřejmě lépe přizpůsobil dnešní generaci, i když jistá archaičnost zůstala dodnes.

Tabulka č. 3

Účelem spolku je:

- Okrašlovat a zvelebovat spolkové sídlo a jeho okolí.
- Budit všude pocit sounáležitosti s přírodou a smysl pro krásu.
- Chránit rostlinstvo, živočišstvo, jakož i geologické zvláštnosti a rázovitosti spolkového působiště (Jílovsko).
- Pečovat o ochranu památek všeho druhu a zachování zvláštností místopisných vůbec.
- V dobách pokleslé morálky snažit se o její povznesení především vlastním příkladem a dalšími nenásilnými cestami.

Prostředky k dosažení účelu:

Príspevky členů a státních institucí, sponzorské dary a prostředky získané veškerými zákonem přípustnými aktivitami spolku.

Metody:

Schůzky zaměřené k obnovení a zkrášlení předem vytipovaných míst, či zřizování nových estetických prvků v krajině. Při těchto akcích spolupracuje spolek s MěÚ a všemi, kdo mají co do činění s přírodou a krajinou.

Členové, jejich práva a povinnosti:

Členové spolku mohou být osoby fyzické i právnické, vždy bezúhonné, u osob mladších 18 let je třeba souhlas rodičů. Členem se stává ten, kdo souhlasí se stanovami a zaplatí roční členský příspěvek. Práva jsou volit, být volen, vystoupit ze spolku, podílet se na veškeré činnosti. Povinností je uhradit členský příspěvek, jehož výši stanoví vždy valná hromada a alespoň dvakrát ročně se zúčastnit spolkové akce. Jestliže se nezúčastní, může se "vykoupit", tj. zaplatit vyšší členský příspěvek. Když tak neučiní a nesdělí spolku důvody neúčasti je automaticky datem konání valné hromady vyškrtnut z databáze členů.

Správa spolku:

Nejvyšším orgánem je valná hromada spolku, která se koná jednou za rok. vždy v prvním čtvrtletí. Jednou za tři roky volí valná hromada vždy nejméně tři členy správního výboru: Předsedu, místopředsedu (jednatele, sekretáře) a hospodáře. Správní výbor řídí veškerou činnost spolku v průběhu volebního období, je tedy statutárním orgánem oprávněným jednat jménem sdružení ve všech věcech. Tři vyjmenovaní funkcionáři jsou oprávněni jednat samostatně jménem sdružení, v případě sporu je rozhodující hlas předsedy.

Orgán oprávněný rozhodovat o změnách stanov je valná hromada.

Sídlo sdružení:

Regionální muzeum, Masarykovo náměstí 16, 254 01, Jílové u Prahy. Kontakty: Vždy na osobu předsedy spolku (pokud tento nerozhodne jinak).

Zrušení spolku:

Spolek je zrušen, jestliže počet fyzických členů klesne pod pět osob. V tom případě majetek spolku připadne obci Jílové, která ho využije k témuž účelu anebo předá podobnému spolku v obci. “

Heslo, které si OS osvojil: „Chceme žít v rovnováze se svým prostředím“, je velice krásné a ušlechtilé a je nutné Spolku nechat, že v rovnováze se opravdu snaží žít, což dokazují právě svojí činností.

3.7.6.1 Činnost estetická

Už samotný název sdružení napovídá, že jeho náplní může být také estetické snažení. Slovo okrašlovací evokuje takovou činnost, díky které něco zvelebujeme a estetický motiv je tak nad míru patrný. Jako několik málo příkladů lze uvést např. jarní úklidy, údržbu laviček, vybudování vyhlídky, vysazování alejí, opravy kapliček apod. Dalo by se ale namítat, že čistě jen pro krásu to členové nedělají. Je totiž dost podstatné, že většinou se tato estetická činnost snoubí i se zcela praktickou povahou věci, popřípadě s konzervační povahou. Je možné tedy podotknout, že Boží muka se opravují proto, aby vydržela další roky, že čištění studánky je jen z toho důvodu, aby nedošlo k případné kontaminaci vody atd. Je ale zapotřebí si přiznat, že většinou jsou tyto činy opravdu vykonávány z estetických pohnutek. Nepotřebujeme přeci žádný pádný či dostatečně vědecký důvod na to, abychom dělali to, co se nám líbí ve svém důsledku.

3.7.6.2 Činnost environmentální

Environmentální činnost provází OS již od jeho samého počátku. I když lze slovo environmentální přeložit jako týkající se životního prostředí, ráda bych zdůraznila, že životní prostředí v sobě zahrnuje přírodu. Tudíž environmentální činnost můžeme v rámci této práce chápat také jako činnost ochrannou. Na rozdíl od minulého OS, který byl zaměřený především na estetický charakter činnosti, dnešní OS tomuto tématu věnuje nezanedbatelnou pozornost. Z rozhovorů plyne, že pro členy je podstatné zachovat i biotop, který je pro danou lokalitu typický: „*Takže jako naše*

snaha samozřejmě zachovat ty biotopy, protože jako estetická stránka věci, to je hezký. Když se něco zarovná, zaveze, zasadí se tam alej, ale ono za 1000 let se tam nevrátí to, co tam bylo původně.“ [Šmíd, osobní sdělení, 2012]

Ačkoliv se členové Spolku rádi často se specialisty, popř. využívají svých odborných znalostí, někdy estetický či historický pohled zvítězí nad tím ekologickým: „...*ten ekologický přístup občas naráží na problémy nebo na limity svoje a to třeba na konkrétním příkladu můžu uvést.....: proběhlo řízení ohledně rekonstrukce technický památky Žamberskýho viaduktu, což je na posázavským železničním Pacifiku, na posázavský trati z Prahy do Jílového a tady ten kamennej viadukt by se měl opravovat a tam právě proběhlo šetření, že se bude prořezávat cirka 30 stromů, aby se tam dalo stavět nějaký lešení a podobně. Tam, pokud by se to bralo striktně ekologicky, tak jako vlak jako je ekologický způsob dopravy, ale samozřejmě kácení stromu nikdy není jako úplně ekologický, že jo. Ale my jsme se ve spolku v tomhle případě domluvili, že je ta technická památka, co zase se dá odkázat k tomu, k tý náplni prvotní, k tý krajině, ta technická památka prostě k tý krajině dneska už patří. A když se právě člověk podívá na ty historický snímky z toho 19. století, z toho konce 19. století, kdy ten viadukt stavěli, tak samozřejmě ten viadukt vypadal úplně jinak, byl vidět, byl odkrytej, nebylo to zarostlý. Takže i tam by byla vidět ta návaznost.“ [Stachura, osobní sdělení, 2012]*

Jak jsem již zmínila, okrašlovací hnutí zaujímá jedinečné místo mezi ekologickými organizacemi. Podobného názoru je i starostka města Jílového, když na otázku, zda by mohla práci Spolku dělat jiná organizace, odpovídá: „*No, staralo by se o to město, muselo by se starat město, ale jinou organizaci tady nevidím. Museli bysme to zadat někomu. Takže ona ta symbióza města plus ta část, kterou nadšeně a dobrovolnicky udělá Okrašlovací spolek, je vítaná. Možná bysme to ani nedělali. To, co okrašlovací spolek dělá, je taková věc navíc, nedělá ty běžný věci. Dělá něco, na co by třeba městu nevyšly peníze, ani čas ani kapacita.“ [Halanová, osobní sdělení, 2012]*

Jak jsem již předeslala, Spolek se ohledně ochrany přírody relativně často radí i s odborníky, popř. využívá i svých nabytých znalostí: „...celkem pozitivní je, že v našem spolku je vlastně několik členů s doktorským titulem, ať už teda z biologie nebo lesního inženýrství, takže pokud to jde, tak se radíme v rámci spolku. Kdy to vlastně je 5, 6 takovýhle členů, většinou jako přírodovědného zaměření, teďka tam máme novou historičku, což je jedná z mála humanitně vzdělaných členů. Ale jinak ještě, když jde o ty zásahy v krajině, tak třeba spolupracujeme hodně s firmou IFER, která tady je, nebo působí v Jílovém a zaměřuje se na lesní ekosystémy a hospodaření spíš jako v lesních ekosystémech, ale zpracovávala i nějaký granty životního prostředí z ministerstva. Kde se radíme, tam konkrétně s paní doktorkou Beranovou, kterou taky dlouho zná Ivo...“ [Stachura, osobní sdělení, 2012]

V rámci péče o životní prostředí a ochrany přírody rovněž OS spolupracuje s jinými organizacemi či místními spolky. Příkladem takové spolupráce je spolupráce s Krajinou 2000, se sdružením Klid, kolektivní členství v ČSOP a jiné.

3.7.6.3 Činnost výchovná

Tento druh činnosti je u OS jednou z důležitých forem komunikace s členy i nečleny Spolku. Jedná se o činnost, která jistým stylem může ovlivnit ostatní. Je vhodné uvést, že samotným výsledkem své práce, mohou členové působit výchovně na ostatní spoluobčany. Ačkoliv z dotazníkového šetření plyne, že mnohým je náplň činnosti OS sympatická a že jí fandí, tak je velmi těžké dokázat, zda měl Spolek na někoho takový vliv, že by šel a sám něco jen díky tomuto vzoru vykonal. Hospodář dnešního OS dokonce taková nějaké ovlivnění z jejich strany popírá. Na otázku, zda OS má na ostatní vliv, odpovídá následovně: „No tak, když by se to řeklo velice kulantně, asi ne. Protože když by to bylo obráceně, tak by to byl pro nás problém,

protože by nás zavalili přízní a požadavky a ani na jedno ani na druhý bychom nestačili.“ [Košťák, osobní sdělení, 2012]

Ohledně toho, jaký vliv má Spolek na ostatní, hovoří současný člen takto: „...*měli jsme členku, která byla vědecká pracovnice...Byla to starší pani, duchodkyně samozřejmě, byla velmi kultivovaná a ta, když šla na procházku, tak měla igelitku, velkou, a sbírala do ní odpadky. No a lidi na to reagovali například taky tak, že jí říkali, aby to dělala pořádně, „podívejte, támhle jste něco nechala...“.* Prostě si mysleli, že je za to dobře placená, že to dělá. Takže ten pohled lidí, některý to vůbec nevnímají, že se tady něco děje, druhý si říkají, že to není možné, aby to dělali zadarmo, za to jsou určitě dobře placení. A snad jsou i takový, který to hodnotí pozitivně. Kdyby nebyli, tak by to byla směla.“ [Šmíd, osobní sdělení, 2012] Nejedná se tedy o masové ovlivňování lidí, spíše to je záležitost jedinců. Každopádně nelze opomenout fakt, že na některé osoby měl OS takový vliv, že také staly jeho členy. Dále bych do činnosti výchovné zařadila i organizování různých výletů, přednášek, besed apod., ze kterých si je možné odnést potřebné informace a znalosti. Při zúčastněném pozorování jsem zjistila, že jsou akce takového typu relativně velmi oblíbené. Důsledkem toho je také leckdy mnohem větší účast, než když se jedná o náplň pracovního rázu. Takové výlety⁵⁸ jsou často naplánovány s vedením odborníka, který se k danému tématu či lokalitě může vyjadřovat.

3.7.6.4 Činnost protestní

Nazvala jsem tuto činnost jako protestní, ačkoli by se dal nazvat rovněž i činností připomínkovou. Jde o takovou činnost, kdy OS vyjadřuje písemně nesouhlas např. ke změnám územního plánování. A to dokonce nejen v obci Jílové, ale i v jeho širokém okolí. Mám tím na mysli především situace, kdy OS veřejně vstupuje např. i do

⁵⁸ Posledním takovým uskutečněným výletem byl červnový (2012) výlet s názvem Po stopách Keltů mezi Sázavou a Vltavou, který vedl Jan Hendrych z výzkumného ústavu pro krajinu a okrasné zahradnictví.

záležitostí, týkající se výstavby nové dálnice D3, která by měla být vedena právě přes Posázaví. Tím se překračuje onen lokální rozměr, který dříve okrašlovací spolky měly.

OS dohlíží nad využitím veřejných prostor a podílí se na spolurozhodování o územním plánování. A to dokonce přímo, jelikož někteří členové OS jsou (byli) zastupiteli na Radnici v Jílovém. Na otázku, zda jako Spolek sledují územní plány, odpovídá někdejší předseda souhlasně: *„Tak sledujeme, co dělá stavební úřad. Tam máme taky ze zákona přístup, jsme tam registrovaný, takže když dělají nějaký změny územního plánu a týká se to krajiny, no týká se to vždycky krajiny, tak že by nás měli přizvat k tomu řízení správnímú nebo k tomu rozhodování. To je dobrý tenhle ten zákon.“* [Nevečeřal, osobní sdělení, 2012] I na základě výpovědí dalších členů je patrné, že zájem o území není nikterak pasivní: *„Strom ve výšce 120, obvod větší než 80 potřebuje povolení ke kácení. No a teďka ty dobrovolný organizace se mohou přihlásit k účasti na řízení. Můžou se stát účastníky řízení. Takže tam se jako přihlašuje, je přihlášená i Krajina 2000 i Okrašlovací spolek a někdy se dohodneme vzájemně, že tam budou jedny, podle toho...“* [Šmíd, osobní sdělení, 2012] Hospodář Spolku ale připouští, že někdy za takovými připomínkami stojí taktéž osobní zájmy: *„Konkrétně několik našich členů mělo eminentní zájem, aby to nevedlo tamtudy, protože tam mají chatu.“* [Košťák, osobní sdělení, 2012]

Je tedy obtížné vypátrat, zda je sledování územních plánů kvůli následnému estetickému dojmu, ochraně přírody či čistě kvůli osobnímu zájmu. U každého jednotlivce zřejmě pohnutky budou lehce odlišné.

Ohledně námitek na výstavbu dálnice D3 spojující Prahu a České Budějovice vystupuje nicméně Spolek jako jednota. A pod hlavičkou Spolku pak také odesílá dané námítky a připomínky. Postoj ke zmiňovanému problému má většina členu obdobný. Získané rozhovory mi však pomohly odhalit, že ne všichni členové jsou v tomto ohledu zajedno. Jedná se nicméně spíše o výjimku, potvrzující pravidlo: *„...já teda asi nejsem takovej úplně duchovní ochránce přírody... přijde mi, a je mi*

teda docela blbý... mně se ta dálnice docela líbí. Já si říkám, když vyráběj auta a nepřestávají se vyrábět, tak se domnívám, i kdyby jí tam žahli, nevím no. To by muselo být komplexní řešení, ale když ty auta asi vyrábějí a zaplaví to ty okresní cesty, včetně těch náměstí, tak zase si myslím, že ta dálnice je dobrá teda.“ [Jankowec, osobní sdělení, 2012] Tento člen také přiznává, že si nemyslí, že je s tímto názorem ve Spolku sám, ale uznává, že většina je proti výstavbě dálnice vedoucí přes posázavskou krajinu.

3.7.6.5 Činnost propagační

Ke svému zviditelňování slouží OS několik dostupných prostředků, díky kterým o sobě dává vědět a pomocí nichž láká ostatní na chystané akce. V rámci dotazníkového šetření jsem se ptala na všeobecnou povědomost o Okrašlovacím spolku v Jílovém. Chtěla jsem znát nejen odpověď na to, zda občané Jílového Spolek znají, ale i jak je na Spolek „zvenku“ nahlíženo a zda je vůbec pro ostatní viditelný. Překvapilo mě, že 60 %⁵⁹ respondentů na tak malém městě spolek vůbec neznalo. Možnou odpověď jsem nakonec dostala skrze polostrukturovaný rozhovor s předsedou Spolku: *„Je trochu zvláštní, že třeba právě i po revoluci, takový ty jakoby světo-problémový otázky často ty lidi znají, amazonský pralesy, nebo já nevím, havárii černobylské elektrárny, než takový ty místní ...asi velkou roli na tomhle tom hrajou média, protože ty, že jo, předkládají takový křiklavý problémy, i ty amazonský pralesy a i takový ty prostě velký témata a takový ty místní... možná prostě na to už nezbyvá těm lidem čas ani energie, protože to většinu času tráví v práci nebo pak s rodinou plus si teda přečtou noviny, pustí si televizi, zprávy nebo nějakou zpravodajskou relaci a tam těm místním tématům až takový prostor věnovaný být nemůže. Kdežto v tom 19. stoletím, ten přenos těch informací byl úplně*

⁵⁹ Procenta jsou vypočtena pouze z respondentů oslovených nahodilým výběrem přímo na ulici. Jak jsem se již zmínila, odevzdané dotazníky vyplnili totiž převážně lidé, kteří Spolek znali. To samo o sobě relevantnost, na kolik lidé Spolek znají, bohužel ztratilo.

jinej, to se nedá srovnat. Tam naopak lidi věděli o sobě všechno, v té obci, ve městě.“ [Stachura, osobní sdělení, 2012] Nicméně Ti, kteří Spolek znají, shledávají pozitivním, co dělá. Celých 70,5 % respondentů, kteří OS znají, dokázalo uvést i příklady, které jsou výsledkem činnosti Spolku.

V dotazníkovém šetření nicméně lidé nejčastěji vyplnili, že Spolek nejvíce registrují díky místním Jílovským novinám, kde OS často píše různé články a výzvy. To je podstatné médium, díky kterému mohou být s ostatními občany v kontaktu. Pomocí novin se dostanou „do ruky“ také lidem, kteří by za normálních okolností Spolek sami nekontaktovali. Dalo by se říct, že skrz noviny komunikují rovněž s lidmi, kteří mají jiné zájmy a okrašlování mezi ně nepatří.

Ačkoliv Spolek hlásá, že navazuje na ten zaniklý, je ale patrné, že využívá ke svému zviditelnění i moderní dostupné technologie, které za původního Spolku nebyly k dispozici. Takovými technologiemi mohou být např. webové stránky Spolku, popř. sociální sítě internetu. Jeden ze členů Spolku (Jiří Macák) vytvořil profil i na Facebooku. Je alespoň vidět, že Spolek je neustále aktivní a činný ve svém konání a že se snaží přiblížit i mladé generaci skrze nejnovější přístupy. Stránky jsou dokonce vytvořeny tak, že nezohledňují jen dosavadní snažení Spolku v Jílovém, ale odvolávají se obecně na ostatní okrašlovací spolky, které jsou dnes aktivní. To hodnotím velice kladně, jelikož z pomyslného „konkurenta“ se stal „kolega“ a tím pádem se opět zvětšila oblast „našeho světa za plotem“. Kooperace je tedy, jak se ukazuje, mnohdy více efektivní než samotná kompetice. Na Facebooku administrátor upozorňuje na právě chystané akce Spolku, dále uveřejňuje konání ostatních Spolků v České republice a v neposlední řadě přispívá svou fotodokumentací již okrášlených či jinak upravených míst. Je vidět, že nápad se líbí více uživatelům sociální sítě Facebook a že dokonce překračuje i naše státní hranice. I slovenský okrašlovací spolek⁶⁰ si našel tímto způsobem cestičku k tomu našemu českému.

⁶⁰Bratislavský okrašlovací spolok

3.7.7 Členové OS v Jílovém

Je velmi pozoruhodné, že na základě provedených rozhovorů nelze v podstatě jasně stanovit počet členů. Každý respondent má o celkovém počtu jinou představu, tudíž se raději přiklání k názoru hospodáře, který vybírá členské příspěvky a má tak díky psaným seznamům o tomto počtu lepší přehled. Ten uvádí, že členů je zapsáno 71. Jsou to ale zaregistrovaní členové, přičemž někteří z nich již člensky příspěvek neplatí. Platících členů je pak něco málo přes 40. Co je ale nejpodstatnější, tak počet lidí, kteří jsou ochotni v praxi něco vykonat, je rapidně méně. Respondenti uvedli počet kolem 5, max. 10 lidí.

Podstatou ale je, že aktivní členové mají mezi sebou relativně přátelské vazby a naplánovanou práci tak často vnímají jako dobrý důvod, proč se sejit a spojit tak příjemně s užitečným⁶¹.

Typologie členů je velmi různá, ale u členů, kteří jsou více činní je vidět jistá spojitost. Většinou jsou to lidé, kteří disponují více volným časem než je tomu obvyklé. Jedná se například o důchodce, studenta apod. Dalo by se tedy říct, že je zde patrná jistá úměra – čím více volného času, tím více vykonané práce pro Spolek: *„Ta aktivita asi není nějak časově omezená, tím chci říct jenom to, že ty aktivity tam je vlastně libovolný množství. Je to na každém, kolik toho chce nebo může udělat. Ale je vidět, že ty členové, který mají rodinu, který pracují, tak holt jako nemůžou dělat tolik, co můžu dělat já nebo Ivo v důchodovém věku nebo v důchodu, takže to je asi normální.“* [Stachura, osobní sdělení, 2012]

Ohledně věkové kategorie členů je potřeba vyzdvihnout, že ve větší míře jsou zastoupeny starší generace. Průměrný věk je tedy okolo 50 až 60 let. Jak jsem uvedla v předchozím odstavci, věková kategorie je zřejmě provázána faktorem volného času. Na otázku, zda má ve Spolku nějaké přátele, odpovídá jeho předseda takto:

⁶¹ Po dobře vykonané práci si často udělají ohýnek a opékají vuřty, což samo o sobě lidi sblížuje. Mají na sebe čas, mají společné téma a také příjemný pocit ze společně vykonaného díla.

„No Ivo, no...Jako vrstevníky právě bohužel ne, je to složitý je tam nalákat... Jinak jako přátele, spíš jako nový přátele tam mám. Třeba Lukáš Strnad. Ale předtím jsem je neznal. Spíš jsme se poznali právě na spolku, ale... jakoby ty školní kamarády z Jílového nebo z fotbalu nebo z nějakých kroužků jinejch, nebo z toho vodáka, to by tam úplně nepřišli, nebo ani nepřijdou. Na to nemají čas nebo z nějakýho jinýho důvodu.“ [Stachura, osobní sdělení, 2012] Bývalý předseda OS rovněž přiznává, že na akce dnes přicházejí převážně důchodci a mladí lidé bohužel tolik ne. To, že se mladí moc nezúčastňují dobrovolné činnosti, si vysvětluje následovně: „No, jsou přepracovaný, takový už je ten styl života. Všichni si zvykli na hrozně vysokou úroveň, kterou udržet dá teď čím dál tím víc práce, a tím pádem mají teď míň času na cokoli mimo. Takže zkrátka se neangažují, no.“ [Nevečeřal, osobní sdělení, 2012]

3.8 Pohled na OS zvenku aneb výsledky dotazníkového šetření

Výběrový soubor (vzorek) by měl být konstruován pomocí kvótního, skupinkového nebo stratifikovaného výzkumu [Novotná, 2009: 8]. Dotazníkové šetření tak není vzhledem k sociologickému vzorku zcela relevantní, přesto ho lze po konzultaci se socioložkou⁶² použít jako podpůrný prostředek mého výzkumu. Cílem pro mě bylo osvětlit, jak na OS pohlíží lidé, kteří nejsou členy spolku a jak samotný spolek vnímají tzv. „zvenku“. Jak jsem již předeslala, měla anketa trojí podobu. Jednalo se jednak o nahodilý výběr respondentů na ulici, dále o distribuci anket do schránek a v neposlední řadě také o rozesílání anketních otázek skrz elektronickou poštu.

Nahodilé oslovování respondentů v Jílovém mělo potvrdit hypotézu, že dotazníky⁶³, které jsem volně vkládala do poštovních schránek, vyplní jen ti, kteří OS alespoň částečně znají. Překvapilo mě, že ačkoliv je Jílové u Prahy relativně malé město (asi

⁶² Konzultovala jsem s Mgr. Hedvikou Novotnou z Fakulty sociálních věd

⁶³ Viz Příloha 3

4200 obyvatel), byl i přesto vysoký podíl těch, kteří o spolku nikdy neslyšeli. Z 35 oslovených přímo na ulici 21 (60 %) lidí OS vůbec neznalo. Započítám-li také ostatní anketní lístky, tak respondentů, kteří o OS nikdy neslyšeli bylo celkem 29. Převládá počet středoškolsky vzdělaných lidí (55,2 %), dosažené základní vzdělání mělo 31 % z nich a 4 respondenti (13,8 %) měli vysokoškolské vzdělání. Nedá se tak zobecnit, že s rostoucí mírou vzdělání, roste i zájem o dění ve městě, popřípadě o jeho údržbu, okrašlování či ochranu přírody a krajiny v něm. Je možné, že vysokoškolsky vzdělaní lidé se o tuto problematiku více zajímají, ale na základě mnou provedené ankety tuto hypotézu nemohu potvrdit, ani vyvrátit. Už jen z toho důvodu, že počet respondentů nebyl rozdělen stejným poměrem na základě nejvyššího dosaženého vzdělání.

Ze 150 vytištěných a rozdaných dotazníků do schránek občanů Jílového, se mi vrátilo celkem 45 vyplněných kusů⁶⁴. Návratnost tak byla 30 %. Několik málo dotazníků (4) vyplnili rovněž členové spolku. Pro účely práce bylo ale důležité dozvědět se, jak je na spolek nahlíženo „zvenku“, tudíž jsem tyto ankety nezahrnula do celkového výsledku.

Předpoklad, že vhozené dotazníky do schránek vyplní jen lidé, kteří o Spolku mají jisté povědomí, se mi tak potvrdil. Většina dotazníků, které mi respondenti sami vraceli do připraveného boxu, byla opravdu vyplněna lidmi, kteří buď se Spolkem přišli nějak do kontaktu, nebo o něm minimálně měli povědomí například z místního tisku. V dotazníku jsem zanechala kontakt na mou osobu s tím, že pokud by někomu vyhovovalo spíše elektronické zpracování pomocí e-mailové pošty, může se na mě obrátit a já mu touto formou dotazník zašlu. Překvapilo mě, že nebyl nikdo, kdo by tohoto způsobu dotazování využil. Zřejmě to bylo proto, že box, který byl připraven pro vřazování vyplněných dotazníků, byl na velmi dobře vytipovaném místě, které

⁶⁴ Některé dotazníky nebyly řádně vyplněny, nebo byly jinak znehodnoceny a nebylo tudíž možné, zahrnout je do celkového počtu vyplněných dotazníků.

míjí skutečně téměř každý. Jednalo se o restaurační zařízení na náměstí, přímo u zastávky autobusů.

Pokud tedy sečteme rozdané dotazníky do schránek (150 ks), vyplněné dotazníky s respondenty v ulicích Jílového (35 ks) a elektronicky odeslané dotazníky (cca 15 ks), dostaneme se celkem na 200 dotazníků, které byly nabídnuty respondentům k vyplnění. Z tohoto počtu však můžeme operovat s 80 vyplněnými navráťivšími dotazníky (viz tabulka), jelikož na některé z nich odpovídali členové OS.

Tabulka č. 3

typ distribuce	rozdaných	vyplněných	vyplněných členy OS
do schránek	150	45	4
na ulici	35	35	0
elektronicky	15	6	2
celkem	200	86	6

Z 80 anketních lístků, které se mi úspěšně vrátily zpět, můžeme čerpat informace de facto jen z 51 z nich. Je to dáno tím, že bylo nutné odečíst ty ankety, ve kterých lidé přiznali, že OS neznají.

Z těchto 51 listů se můžeme mimo jiné dozvědět, že 36 (70,5 %) dotázaných si je vědomo, čím se spolek zabývá a rovněž dokáže vyjmenovat i některé příklady činnosti OS. 28 respondentů (55 %) má pocit, že OS je dobře viditelný a rovněž uvádí, díky čemu tomu tak je. V drtivé většině (86 %) ⁶⁵ se shodují na tom, že nejvíce viditelný je OS skrz Jílovské noviny, kde často uveřejňuje své články, popřípadě výzvy. Hned poté uvádějí, že OS je viditelný především díky svým skutkům a výtvorům. Jako nejčastější příklady uvádějí lavičky v okolí, naučné stezky, kapličky (Boží muka), sázení stromů, altány apod. Také ale několik málo lidí (4) zahrnuje do těchto skutků protest proti budování dálnice přes Posázaví. Na otázku, zda někdy přispěli Spolku finančně či jinak, odpovědělo kladně 17, 5 % dotázaných, s tím, že

⁶⁵ 86 % z 28 respondentů, kteří odpověděli kladně ohledně zviditelnění OS.

pouze 2 % dokázalo konkrétně popsat jak. 34 respondentů (67 %) ⁶⁶ uvedlo, že s konáním Spolku sympatizuje a shledává pozitivním to, co dělá. Když ale tázání měli odpovědět na otázku, zda si myslí, že by OS mohla nahradit např. jiná organizace ⁶⁷, 32 % odpovědělo, že neví, 31 % že ne a 6 % si myslí, že ano.

Celkově lze z provedeného dotazníkového šetření shrnout, že občané v poloviční míře OS v Jílovém znají a sympatizují s tím, čím se zabývá. O Spolku se většinou dovídají z místních novin, popřípadě z vývěsky, kterou OS udržuje na náměstí. V povědomí lidí zůstávají z činnosti OS převážně opravy a budování laviček, vybudování okružních cest, značení stezek, údržba a oživení světských i sakrálních památek, nové vyhlídky, výsadba stromků, pořádání výletů apod. Více jak polovina dotázaných nemá vyhraněný názor na to, zda by činnost, kterou dnes vykonává OS, mohla převzít jiná dnes fungující organizace. Přes jednu třetinu lidí si myslí, že nikoli a jako důvody uvádí např. to, že žádnou organizaci by přece nezajímaly takové drobné úkony, navíc na relativně malé lokalitě, jako je Jílové.

Dalo by se říci, že pohled na OS „zvenku“ je tedy vesměs pozitivní a má u lidí dobrý ohlas. Většina si váží toho, co Spolek dělá, i když sama mnohdy nepřispěje – ať již finančně, tak fyzicky.

3.9 Rozdíly a paralely mezi původním a znovuobnoveným Spolkem

3.9.1 Název

Velmi podstatná paralela je zřejmá již v samotném názvu – okrašlovací spolek. Zakládající členové při obnově Spolku sice na chvíli uvažovali o jiné možnosti, ale nakonec usoudili, že tento do jisté míry archaický název evokuje rovněž období první republiky – tudíž jistý ideál, který je dnes patrný jen z té pozitivní stránky. Jméno

⁶⁷ Organizace ekologického zaměření.

Spolku tak zanechali v jeho dřívější podobě. Zdůvodňují to také tím, že lidé po pádu železné opony v sobě měli zakořeněnou nedůvěru v jakékoli spolčování a tohle mohlo na potenciální nové členy lépe zapůsobit. Tím, že v sobě název skrývá atmosféru doby minulé, tím také působí podpůrně

3.9.2 Členové Spolku

Dříve byli členy Spolku převážně vážení občané – vašnostové. Doba se samozřejmě změnila, a tak převážná část dnešních členů není vašnosty. Pomyslnými vašnosty zůstávají hlavně lidé, do nějaké míry politicky aktivní. Lékaři, lékárníci, právníci, obchodníci apod. už bohužel nejsou z dnešního pohledu výjimeční, tudíž v tomto ohledu je typologie lidí ve spolku velmi obtížně hodnotitelná. Někteří členové spolku byli a jsou zastupitelé města, popř. jinak činní přímo na místní Radnici. To je nesmírná výhoda, nejen díky finančním obnosům, které město každoročně Spolku přislíbí⁶⁸, ale také díky celkové vstřícnosti města k chování Spolku.

To, že v čele OS stáli významní lidé města, mělo za následek, že ostatním šli příkladem a sami se tím sebezprezentovali na společenské úrovni. Aktivní byli jen ohledně rozhodování, shánění prostředků, plánování akcí apod. Praktickou část věci za ně převzali najatí dělníci či řemeslníci. *„Ale spíš to byli lidi, že se na něčem usnesli a dali na to peníze a možná ta fyzická aktivita nebyla jejich prioritou.“* [Šmíd, osobní sdělení, 2012]

Počet členů je zhruba obdobný, ale rozdíl je v počtu aktivních členů. Průměrně oba OS měly okolo 40 – 60 členů. Na základě studia archivních materiálů se lze dopátrat, že někdejší členové byli mnohem více účastni, než je tomu nyní. Vyplývá to ze zápisů schůzí, valných hromad atd., kde bylo standardní, že se zaznamenávala docházka přítomných. Dnes se rovněž vede docházka, ale podpisů je na ní o poznání méně. Jedním dechem ale dodávám, že situace je v současnosti odlišná. Nadšení pro

⁶⁸ Tento příslib samozřejmě není podmíněn tím, že dotyčný pracovník města je členem OS. Spíše je to myšleno v tom smyslu, že pokud je tento pracovník veřejné správy členem, snáze ohlídá finanční toky, které OS, stejně jako jiným spolkům ve městě, náleží.

spolkovou činnost bylo masového rázu a do určité míry také módní záležitostí. Byla to také otázka prestiže, tudíž většina členů se velmi ráda a ochotně zúčastňovala mnoha akcí. A také velmi ochotně přispívala finančně. Dnes se nejedná o masovou, módní, ani prestižní věc. Dnes si členové musí vystačit s vědomím, že leckdy obětují svůj čas, prostředky i energie na činnosti, kterých si možná nikdo nevšimne. To buď dělají z environmentálních pohnutek, nebo jednoduše proto, aby se pokochali libým výsledkem.

V současné době panují mezi členy relativně přátelské vazby a často se tam potkávají i rodinní příslušníci. Tento faktor nemohu ale porovnat s tím, jak tomu bylo u Spolku v minulosti. Mohu pouze vyloučit rodinné příslušníky, jelikož ze seznamů členů⁶⁹ [Protokoly a jednatelské zprávy, 1892-1900] není kromě jedné výjimky⁷⁰ patrná shoda příjmení. Dokonce je velmi zajímavé, že z roku 1892 figuruje na těchto seznamech pouze jedna žena.

3.9.3 Činnost Spolku

Rozsah činnost obou spolků je zakotvena v jejich Stanovách. Současný Spolek na původní v těchto Stanovách hodně navazuje. Jedná se v podstatě o morální principy a hodnoty, vztažené nejen na životní prostředí, ale i přírodu, krajinu a jiné. Ačkoli z mého pohledu má dnešní OS mnohem širší pole působnosti, než jakým se prezentuje veřejně. V práci tak zmiňuji činnost estetickou, environmentální, výchovnou, protestní a propagační. Z prostudovaných materiálů předešlého Spolku je patrné, že nejvíce se zaměřoval na estetickou a výchovnou činnost. Typologie členů dovozovala, aby jako důležití občané města šli ostatním příkladem. Nicméně organizování přednášek a jiných osvětových akcí, jsem u tohoto Spolku

⁶⁹ Zohledněno pro rok 1892.

⁷⁰ Tato výjimka se týká Leopolda a Josefa Čiháka (otec a syn).

nezaznamenala. To je oproti dnešnímu Spolku značný rozdíl. Ve své době totiž přednášky, besedy a jiné osvětové akce pořádal Svaz, tudíž samotný Spolek sesoustředil jen na město a přilehlé okolí.

Oproti tomu jsem v archivu narazila na činnosti, kterou dnešní Spolek nevykonává, ale stará se o ni Radnice. Příkladem může být vybudování strouhy pro odtok splašků [Protokoly ze schůzí. 1908-1916] a další podobné činnosti.

Daná činnost, kterou má OS v plánu vykonat, je u obou spolků sice obdobně projednávána, schvalována, ale samotná realizace se diametrálně liší. Jak jsem již zmínila, původní OS byl totiž „přehlídkou“ významných osobností obce. Ti sice přišli s nápadem, zafinancovali ho, popřípadě na daný projekt sehnali prostředky jinde, ale samotné práce se nezúčastnili. Na to si najímali jiné lidi, kteří to vykonali za ně. Dalo by se říct, že dotyční vašnostové tak jen „slízli smetanu“. Byla nicméně naprosto jiná situace, a aby vážený občan či vysoce postavený člověk vykonával práci sluhů či jinak poddaných lidí, nebylo v podstatě ani možné.

3.9.4 Oblast působnosti

Oblast působnosti se u obou spolků odlišuje v rozsahu spravovaného území. Z prostudování archivních materiálů původního OS vyplývá, že v době svého vzniku a několik let po něm, se Spolek soustředil výhradně na střed svého města⁷¹. Lze jen velmi těžko odhadnout, zda ho ostatní části města či okolní krajina nezajímaly, nebo zda to bylo způsobeno nedostatkem času, prostředků či pracovní síly, které by mohli věnovat i okolním záležitostem. Původní OS nicméně spolupracoval např. s Klubem českých turistů, a tak lze v zápisech ze schůzí vyčíst i realizaci značení turistických

⁷¹ V archivu [Protokoly ze schůzí. 1900-1908] jsem našla pouze jednu zmínku o smrkách, které byly zakoupeny za účelem výsadby na nádraží – což střed města není. O jiných takových akcích není záznam.

cest. Ze záznamu ale vyplývá, že aktérem byl zmíněný Klub a jaký podíl na tom měl Spolek v Jílovém, už není zřejmé.

Dnešní OS se naopak soustředí na Jílové jako celek a přijímá k tomu i jeho okolí. O střed města se dnes víceméně stará Radnice. OS mnohdy pečuje o to, co by si město z finančních či jiných důvodů nemohlo dovolit udržovat, tudíž se jedná o spolupráci, ze které plynou výhody oběma dotčeným stranám. „*Takže my operujeme dneska právě na těch polních cestách, který patří sice městu, ale na který nikdy nebude mít čas a prostředky, protože vždycky budou potřeba na chodníky, asfaltky, kanalizaci, vodu a tak.*“ [Nevečeřal, osobní sdělení, 2012]

3.9.5 Ochrana přírody

Oblast ochrany přírody není u obou OS řešena jednotně. Jak jsem již zmínila, původní OS (především v prvních několika letech působení) nikterak ochranu přírody neřešil a ani jí nevnímal jako aktuální téma. Samozřejmě to bylo způsobeno znalostmi, které v té době o tomto oboru byly k dispozici. S postupem času však i toto téma začalo být konečně diskutované – především ho za své přijal i Svaz, který fungoval jako velký rádce a vzor pro ostatní spolky. Nutnost ochrany přírody zapracoval tehdejší OS do své činnosti také. V praxi to např. znamenalo, že se radil s odborníky ohledně vysazování vhodných stromů pro danou lokalitu apod.

Současný OS se obnovil v době, kdy ochrana přírody (i ochrana krajiny) byla a je velmi známým problémem celé veřejnosti. Automaticky tak tuto problematiku zahrnují do svých Stanov a aktivně jí také prosazují. Jako příklad můžeme uvést opět výsadbu „vhodných“ stromů, námítky proti výstavbě dálnice přes Posázaví, spolupráci s některými environmentálními organizacemi⁷² apod. Není také náhodou, že někteří přední členové Spolku vystudovali přírodovědně zaměřenou vysokou školu.

⁷² Takovými organizacemi jsou např. ČSOP, Klid, Krajina 2000 a jiné.

4 ZÁVĚR

Fenomén okrašlování, který jsem ve své práci představila, se dnešnímu materiálnímu a konzumnímu stylu života zcela vymyká. Je založen na ušlechtilém pečování o veřejné plochy, a to již od roku 1861, kdy v Čechách vzniká první okrašlovací spolek. Návrat k romantickému duchu v době národního obrození umožnil relativně velkému počtu okrašlovacích spolků, aby na našem území započaly svou činnost. I když se rozkvět spolkové činnosti netýkal samozřejmě jen okrašlovacího hnutí, pro účely práce jsem se na něj zaměřila.

Okrašlovací hnutí s postupem několika let zaznamenalo ohledně počtu spolků značný nárůst a zanedlouho jej začal zaštiťovat Svaz českých okrašlovacích spolků v království Českém. Na Svaz se obracely jednotlivé spolky o rady, popřípadě se zúčastnily školení a přednášek pro ně připravené.

Jedním z takových spolků by i Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy, jenž svou činnost obnovil v roce 1999 a navázal tak na svého předchůdce, který fungoval od roku 1892 až do roku 1951. Náplní obou těchto spolků je činnost, která je založena na dobrovolnictví. Občané tak věnují svůj čas, energii, úsilí a dovednosti bez nároku na finanční odměnu záležitostem, které pro někoho mohou být zcela nepodstatné. Typ činností, kterým se oba spolky věnují, se však od sebe liší.

Historická kontinuita regionálních aktivit, konkrétně okrašlování, se s postupem doby chovala jako křivka podobná sinusoidě. Z archivních materiálů lze po delším studiu vypátrat, kdy byla období tzv. klidu a kdy OS opět fungoval – resp. mu shora bylo dovoleno fungovat. Ačkoliv obecně lze zaznamenat tři důležité etapy, které by spolkům tohoto typu mohly znemožnit buď úplně, nebo částečně fungovat, nestalo se tak.

První takovou etapou na pomyslné časové ose by mohla být doba Bachova absolutismu. Nicméně okrašlovací spolky byly jedni z mála typů spolků, které tomuto režimu nevadily. Navíc v této době k nám okrašlovací snahy teprve

z německých zemí pronikaly, tudíž ani nemůžeme hovořit o jejich případném zrušení. První skutečná překážka tak mohla přijít společně s první světovou válkou⁷³. V případě OS v Jílovém se tak ale nestalo. Z archivních korespondencí a jiných zápisů je patrná bohatá snaha o zušlechťování města.

Druhým důležitým mezníkem byla německá okupace za druhé světové války⁷⁴. I tak OS v Jílovém fungoval nadále. Zasáhla ho nicméně doba poválečná. V roce 1945 tak přerušil svou činnost a obnovil ji opět až v roce 1949. U smysluplné náplně práce však nezůstal dlouho. Komunistická diktatura způsobila, že spolkový život v Československu musel až na výjimky utichnout. V roce 1951 je oficiálním dopisem Spolek vyzván, aby ukončil svou činnost, popřípadě se integroval do jiné organizace, která byla pod drobnohledem komunistické strany. Tímto rokem také archivní záznamy o původním OS končí.

Oživení se Spolek dočkal až deset let po sametové revoluci. Změněná politická situace dala, po dlouhé době sovětské nadvlády, možnost, aby se spolky podobného i jiného ražení znovu obnovily. Spolčování přestalo být pro režim nebezpečné a nic tedy nebránilo tomu, aby se obnovil i spolek, který je předmětem této práce. V počátku oživení Spolku nebyl úmysl, ale spíše náhoda, kdy se nejprve začala vykonávat činnost srovnatelná s činností původního Spolku a pak až se teprve několik málo občanů Jílového domluvilo na opětovném vzniku OS.

V současné době se OS vyjadřuje v tom smyslu, že je pro něj návaznost na tradici předešlého OS významná. Nakolik je pro něj důležitá, jsem zkoumala skrze případovou studii Spolku. Už samotný fakt, že Spolek má o tom původním jisté povědomí a ví, kdy existoval, čím se zabýval, jaký typ členů ho tvořil, napovídá, že tradice dřívějšího OS mu není lhostejná. Vědomě pak na tradici minulého OS navazuje např. samotným názvem sdružení. Ačkoliv v dnešní době sám o sobě název působí vcelku archaicky, archaičnost a nádech romantiky názvu bylo právě to, co se

⁷³ 1914-1918

⁷⁴ 1939-1945

zakládajícím členům v roce 1999 líbilo. Podle výpovědí totiž období první republiky budí v lidech určitý ideál a zároveň i jistoty, které navenek působí pro ostatní věrohodně. Pro Spolek tak bylo mnohem snazší, prezentovat se na veřejnosti jako sdružení, které zde mělo jistý původ a které ve městě působilo řadu let ke spokojenosti jeho občanů. To samo o sobě lze brát jen jako formální vzor pro naplňování potřeb Spolku. Nicméně z uskutečněných rozhovorů je zřejmé, že členové návaznost na Spolek z přelomu 19. a 20. století vnímají s větší zodpovědností. Nejde jim jen o samotný zastaralý název, jde jim především o ducha doby, ve které OS vznikal. Ačkoli původní Spolek v Jílovém započal svou činnost v roce 1892, hovoří se mezi členy o duchu první republiky. Dnes je nicméně jasné, že první republika působí spíše jako ideál, který s postupem času spíše nabral na své kvalitě.

Podstatu své činnosti vidí členové nejen v dobře vykonané práci, ale chtějí především šířit dobrou morálku mezi lidmi. To ideál první republiky vystihuje. Proto i někdejší předseda znovuobnoveného Spolku hovoří hlavně o okrašlování duší. Pokud v sobě máme dobrého ducha, není pak žádný problém vykonávat něco dobrovolně a zároveň také ve svém volném čase.

Ohledně výzkumné otázky, nakolik je pro současné členy OS důležitá kulturní tradice a do jaké míry vyznívá jen jako formální vzor, není naprosto jednoznačná odpověď. Nelze popřít, že formální vzor žádnou roli nehraje. Spíše by se dalo vyhodnotit, že původní Spolek působil jako formální vzor pouze v začátku opětovného vzniku Spolku, ale postupem doby, kdy se členové o svém předchůdci dovídali více informací, se tento postoj změnil. V době vzniku tak bývalý OS jako formální vzor sloužil jako dobrá základna a pádný důvod k tomu, aby se mohl zabývat právě takovou činností, kterou vykonává. Zároveň bořil strach a pochybnosti lidí, kteří stáli mimo tento Spolek, integrovat se do nově vzniklého sdružení.

Dlužno poznamenat, že ačkoli OS vnímá návaznost na předešlý Spolek jako podstatný faktor, neznamená to, že pokračuje v konání svého předchůdce bez

moderního uvažování. Využívá tak dostupné stávající technologie ke svému zviditelnění a svou činnost rovněž navýšil o další aspekty.

Dimenzi své činnosti tak rozšířil i na jiné činnosti, kterým se usilovně věnuje. Takovým příkladem může být právě činnost ochranná. Na přelomu 19. a 20. století byla ochrana přírody ještě pro řadu míst neznámým pojmem. Není proto divu, že ochrana přírody nebyla tím hlavním motorem pro práci dřívějšího OS. S postupem doby se situace změnila a u většiny dnešních členů je ochrana přírody již silně zakořeněna. Neoddělují tak činnost okrašlovací, která je spíše estetického rázu, ale naopak jí s tou ochrannou propojují. Pokud o něco pečují, tak vždy se na to dívají i z hlediska ekologie. Pokud si nejsou jisti dopadem na životní prostředí, neváhají se obrátit na případné odborníky, kteří jim pomohou problém vyřešit. Dle výstupů z jednotlivých rozhovorů lze vypozařovat, že aktuální trendy v oblasti ochrany přírody a péče o životní prostředí sledují. Spolupracují také s environmentálními organizacemi, ať již jako členové, tak jako kolegové. Někteří přední představitelé OS se touto oblastí zabývají jak ve svém soukromí, tak profesně. Dalo by se říci, že dnešní OS, tak není pouze okrašlovacím sdružením, ale také ekologicko-estetickým typem spolku.

Pro současné členy Spolku je ochrana přírody a krajiny důležitým prvkem jejich práce. Mezi ekologickými organizacemi však okrašlovací spolek zaujímá specifické místo. Je to dáno především aktivitami tohoto sdružení, kdy okrašlovací spolky plní celou řadu dalších drobných úkonů, které se úzce váží na lokalitu jejich působení. Členská základna je často mnohem menší, než je tomu u jiných hnutí a je často velmi osobní, až přátelské povahy. Ačkoli se členové v rámci své náplně zaměřují také na ochranu přírody a péči o životní prostředí, někdy to může být pouze záminkou pro uskutečňování osobních zájmů. Příkladem, který v práci uvádím, je výstavba dálnice D3, kdy Spolek jako celek vystupuje proti jejímu vybudování. Z nahraných rozhovorů je patrné, že ne všichni členové jsou v tomto zajedno. Zmiňovaná výstavba tak nejmenovanému členovi vadí třeba jen z toho důvodu, že by daná

varianta vedla v blízkosti jeho obydlí. Tento fakt najednou staví ochranu přírody a krajiny do pozadí a vyvstává tak prostor pro upřednostňování vlastních potřeb.

Tradice je pro členy Spolku viditelná i vzhledem k jejich vztahu k místní lokalitě. Proto ve své práci užívám termín lokální kulturní tradice. OS vědomě dbá na to, aby nejen o místo svého působení dbal, např. skrze čistotu města či mu poskytoval jinou péči, ale aby také lidem nabízel jisté zázemí, které je s Jílovým bude spojovat. Myslí tak nejen na vybudování relaxačních zón v podobě alejí, kde se lidé mohou potkávat a komunikovat spolu, ale také na uspořádávání různých vycházek a přednášek, kdy je většinou specialista v daném oboru seznamuje hlouběji s okolní krajinou, historií či kulturou. Tato činnost je u OS cílená, jelikož si je vědom toho, že v době minulé lidé byli více se svým okolím spjati a rádi by tak navázali i na tento odkaz. Pevnější vztah k místu tedy není nijak pasivním výsledkem činnosti Spolku a lokální kulturní tradice hraje u členů OS významnou roli.

Charakter vztahu původního a současného OS spočívá tedy v tom, že současný Spolek na ten předešlý pohlíží jako na svůj vzor. Tento náhled není nikterak dogmatický a dnešní Spolek si tak nechává prostor i pro další témata, která jsou dnes aktuální. Věnují se tak ve větším měřítku například i zmiňované ochraně přírody. Návaznost na minulého aktéra tak není striktním dodržováním jejich zásad, resp. Stanov, ale spíše inspirací. Berou si tak příklad především z kvalitní lidské morálky, z ochoty pečovat o své okolí a z touhy všimnout si i toho, co nám nepatří.

Pokud zobecníme výstupy plynoucí z případové studie Spolku, dalo by se říct, že současný vztah člověka a životního prostředí je ovlivněn kulturní tradicí a lokální kulturní tradice pro občana představuje možnost pro snadnější spojení s místem, ve kterém žije. Ačkoli je tradice místa důležitá, neznamená, že člověk nezahrne do svého zorného pole také aktuální podněty či trendy v oblasti péče o životní prostředí. Dnešní svět je přesycen informacemi, což se týká i oboru životního prostředí, tudíž není důvod moderní znalosti ignorovat.

„I za plotem je náš svět“ je heslo, které jsem si vypůjčila z webových stránek Okrašlovacího spolku v Jílovém u Prahy. Ani nevím, zda si člověk, který tuto větu poslal do světa, uvědomuje její hlubokou moudrost. Z mého pohledu totiž naprosto překračuje samotný okrašlovací spolek i jeho dlouholetou práci. Lhostejnost, se kterou se dnes a denně setkáváme, ve svém významu zcela odmítá. Neříká ale pouze, abychom byli všímaví, ale zároveň nepřímo vybízí k tomu, abychom si uvědomili, že nejsme izolovaná bytost. Plot, který před sebe stavíme, je pouze v naší mysli a my ve světě (v přírodě) máme svoje místo, stejně jako ostatní živočichové a rostliny. Zrovna tak se na to dá podívat ale i z jiného pohledu. Z pohledu, kdy naše obydlí máme leckdy hermeticky uzavřené před okolním světem a řešíme problémy spojené pouze s „naším územím“. Heslo tak vybízí k zájmu o věci veřejné, k obecné prospěšnosti a především k lepšímu vnímání toho, co se děje „za plotem“.

Domnívám se, že zájem o veřejný prostor spojený s dobrovolnou činností je ona přidaná hodnota lidí, kteří jsou součástí okrašlovacího spolku. Je to ona nadhodnota, která je činí šťastnějšími a spokojenými s výsledky své práce. A je to především velmi dobrý důvod, proč dělat něco, co je de facto pro někoho docela zbytné.

S dovolením si na závěr půjčím věty Iva Nevečeřala, které vystihují podstatu, proč bychom měli okrašlovat a rovněž tak zdůvodňují motivy lidí, kteří okrašlovat chtějí: *„Pro přírodu, pro krajinu něco dělat přece musíme. Tolik nám dala, dává a je ochotna dávat až do smrti. Kéž nezemře předčasně na zákeřnou nemoc zvanou lidský egoismus.“* [Nevečeřal, 2005: 13]

5 POUŽITÁ LITERATURA A JINÉ ZDROJE

5.1 Citovaná literatura:

- 25 let ČSOP. *Sborník materiálů konference Dobrovolná ochrana přírody v ČR*. In: Veronica. 2004. Vol. XVIII/ 16. zvláštní vydání, 5-99
- Balík, S., Břicháček, P. a kol. 1987. *Jílové u Prahy*. Jílové u Prahy: Okresní muzeum Praha-západ v Jílovém u Prahy.
- Barták, Roman; Moravec Jan. 2004. *Analýza ČSOP*, In Veronica. 2004. Vol. XVIII/ 16. zvláštní vydání. Brno.
- Bennett, B.; Moss, G. G. 2009. *Gardening and Violence*, Volume 2, Melbourne: Freerange Press.
- Boček, Jan. 2009. *Ktož jsú boží zahradníci*. In: Sedmá generace – společensko-ekologický časopis. 2009, Vol. II, 37-38.
- Bryman, A. 2001. *Social Research Methods*. New York: Oxford University Press.
- Buzek, L. 1996. *Ochrana přírody a krajiny*. Ostrava: Scholaforum.
- Cílek, Václav. 2004. *Historická, mytická a poetická hodnota krajiny*, In: Cílek, V., Mudra, P., Ložek, V. a kol.: *Vstoupit do krajiny - O přírodě a paměti středních Čech*. Praha: Dokořán.
- Černý, F.; Gromová, L.; Plicka, S.; Půlpánová, J.; Šišťíková, A. 1992. *Jak vzniká spolek (Základní informace pro ty, kteří chtějí založit spolek)*. Praha: Regis.
- Čeřovský, Jan. 1965. *Vznik, vývoj a současný stav ochrany přírody ve světě i u nás*. Praha: Sbor ochrany přírody Společnosti Národního muzea.
- Čeřovský, Jan. 1989. *Ochrana přírody jako péče o životní prostředí*, In: Brůžek, Miloslav; Čeřovský, Jan; Lakomý, Zdeněk; Ortová, Jitka. 1989. *Kultura a životní prostředí*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

- Čihák, Václav. 1898. *Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů*. Jílové u Prahy: Okresní museum v Jílovém.
- Čihák, Václav. 1948. *Paměti královského horního města Jílového a jeho zlatých dolů*. Jílové u Prahy: Okresní museum v Jílovém.
- Dohnalová, Marie. 2004. *Antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm v Brně.
- Giddens, Anthony. 2000. *Unikající svět. Jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hobsbawm, Eric. 1983. *Introduction: Inventing Traditions*. In: Hobsbawm, Eric., Ranger, Terence. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jarník, J., Urban. 1911. *Podstata, cíl a organisace okrašlování hlavně po stránce národohospodářské a esteticko-výchovné*. Praha: Svaz českých spolků pro okrašlování.
- Jedlička-Brodský, B. 1914. *Zpráva o sjezdu a valné hromadě Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, In: *Krása našeho domova*. Vol. X/6. Příloha.
- Johnson, L. 2010. *City Farmer (Adventures in Growing Urban Food)*. Vancouver: Greystone Books.
- Košťák, Jaroslav. 1999. *Svatá Anna podruhé* In: *Jílovské noviny 9/1999*. Jílové u Prahy.
- Lenderová, Milena; Jiránek, Tomáš; Macková, Marie. 2010. *Z dějin české každodennosti*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum.

- Librová, Hana. 2005. *Proč chráníme přírodu. Dvakrát na obranu ochránců přírody*. In: Vesmír. 2005. Vol. III, 171–177.
- Librová, Hana. 1988. *Láska ke krajině*. Brno: Blok.
- Librová, Hana. 1987. *Sociální potřeba a hodnota krajiny*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- Marx, Karel. 1974. *Rukopisy (Grundrisse)*. Praha: nakladatelství Svoboda.
- Matoušek, Václav. 2010. *Čechy krásné, Čechy mé. (Proměny krajiny Čech v době industriální)* Praha: Agentura Krigl.
- Moravec, Jan (ed.). 2009. *Pozemkové spolky. Český svaz ochránců přírody*. České Budějovice: Tiskárna Protisk.
- Nauman, Jaroslav. 1926. *Úvod*, In: Procházka, Jan, S. 1926. *Moderní člověk a příroda*. Praha: Nakladatel F. Svoboda.
- Nevečeřal, Ivo. 1999. *Nezkrášíme to tu trochu!?!*, In: Jílovské noviny, Vol. I-II, Jílové u Prahy. 6
- Nevečeřal, Ivo. 1999. *Trochu jsme to tu zkrášlili*, In: Jílovské noviny, Vol. I-II, Jílové u Prahy. 5
- Nevečeřal, Ivo. 2005. *V srdci okrašlovacích spolků*. In: *Krása našeho domova*, Vol. V/47. 13
- Novotná, Dagmar (ed.). 2001. *Úvod do pojmosloví v ekologii krajiny*. Praha: MŽP, Enigma.
- Pelikán, V. 2007. *Pojetí krajiny a její ochrany v nacistické ideologii*, bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita v Brně.
- Pešout, Pavel a kol. 1998. *Jak založit pozemkový spolek*, Praha: ČSOP.

- Pešout, Pavel. 2004. *Jak dál v dobrovolné ochraně přírody*, In Veronica. 2004. Vol. XVIII/ 16. zvláštní vydání. Brno.
- Pešout, Pavel. 2011. „Znovuobjevená“ *spolupráce při ochraně přírody a památek*, In Ochrana přírody. Vol IV. 7-9
- Ptáček, Ladislav. 2004. Okrašlovací hnutí a Svaz okrašlovací a ochranný. In Veronica. 2004. Vol. XVIII/ 16. zvláštní vydání. Brno.
- Ptáček, Ladislav; Pešout, Pavel. 2001. *Pozemkové spolky: spolupráce s vlastníky při ochraně přírodního a kulturního dědictví*. Praha: ČSOP.
- Procházka, Jan, S. 1927. *Ochrana přírody a přírodních památek, Díl II..* Praha: Český čtenář.
- Radová, E., Bezouška, Z. 1981. *Jílové u Prahy – příležitostný tisk k 650. výročí města*, Jílové u Prahy: OKS Praha-západ.
- Rejman, Ladislav. 1966. *Slovník cizích slov*. Praha: Statní pedagogické nakladatelství.
- Růžička, Tomáš. 2004. *Neziskové organizace v ochraně přírody v České republice*, In Veronica. 2004. Vol. XVIII/ 16. zvláštní vydání. Brno.
- Růžička, Tomáš; Ptáček, Ladislav; Hušková B. 2004. *Péče o krajinu (Příručka pro výměnné pobyty k péči o krajinu a pozemkové spolky)*. Brno: ZO ČSOP Veronica.
- Smith, K: 2007. *The Guerilla Art Kit*. New York: Princeton Architectural Press.
- Stibral, Karel. 2005. *Proč je příroda krásná?* Praha: Dokořán.
- Šmíd, Otakar. 2008. *Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy*, In: Středočeský Zelený obzor, informační zpravodaj středočeské organizace Strany zelených, Vol. I/II. 3
- Tietze, F. 1911. *Spolky pro okrašlování a ochranu domoviny a jejich stanovy*, In: Jan Urban Jarník, *Podstata, cíl a organizace okrašlování, hlavně po stránce*

národohospodářské a esteticko-výchovné. Praha: Svaz českých spolků pro okrašlování.

- Útlá, Lenka. 2009. *Návrh práce s dětským oddílem v Českém svazu ochránců přírody.* Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra primární pedagogiky. Olomouc.
- Yin, R. K. 1994. *Case study research: Design and methods.* London: Sage.
- Zajoncová, Dana. 2008. *Kulturně historické dědictví v péči místních komunit.* Humanitní environmentalistika, In: Dušan Foltýn, Dušan a kol. 2008. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe.* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy.

5.2 Citované internetové zdroje:

- Arnika, webové stránky

<http://arnika.org/>

- Cílek, V.; Ložek, V.; Mudra, P. (et al.). *Vstoupit do krajiny: o přírodě a paměti středních Čech.* 1. vyd. Praha: Středočeský kraj, Dokořán, 2004. <http://krajina.kr-stredocesky.cz/uvod.asp> 21.4.2009 01:12:46

- ČSOP, webové stránky.

http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m_id_old=1000

- Hnutí duha, webové stránky

<http://hnutiduha.cz/o-nas/nase-prace/>

- Kalina, Aleš. 2012. *Práce jako otroctví nového věku díl II.*

<http://www.mujskouc.cz/clanky-o-koucinku/koucink-pri-praci/prace-jako-otroctvi-noveho-veku-II.html> 16.4.2012 19:46:37

- Kuchyňová, Zdeňka. 2005. Rozhovor se Zdeňkou Kuchyňovou pro Radio Praha.
<http://www.radio.cz/cz/clanek/69538> 12.6.2011 13:12:16
- Librová, Hana. 2005. *Proč chráníme přírodu? Dvakrát na obhajobu ochránců přírody.* <http://www.vesmir.cz/clanek/proc-chranime-prirodu> 30.1.2012 18:25:47
- Macák, Jiří. 2010. *Okrašlovací spolky.* Příspěvek na zeď, Facebook.
<https://www.facebook.com/#!/groups/87491463843/>
- Novotná, Hedvika. 2009. *Výběrové strategie.* PPT prezentace
is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=down&did=11786 30.5.2012 23:18:39
- Ochrana přírody a krajiny v České republice:
http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=historie_ochrany&site=zakladni_udaje_cz 15.3.2011 22:34:16
- Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy, webové stránky:
<http://www.osjilove.cz/>
- Profil současného OS na Facebooku:
<https://www.facebook.com/groups/87491463843/> 7. 7. 2011 01:23:25
- Rubeš, S. 2007. *Guerillové zahradničení.*
<http://www.csaf.cz/index.php?clanok=789> nebo <http://rightnews.cz/guerillove-zahradniceni> 6.7.2011 01:42:39
- Sedmá generace, webové stránky
<http://www.sedmagerace.cz/redakce>
- Svoboda, Michal. 2005. *Vynalézání tradic.* Antropoweb.
<http://antropologie.zcu.cz/vynalezani-tradic> 3.6.2012 17:13:02
- Strana Zelených pro Prahu 3.

<http://praha3.zeleni.cz/18419/clanek/guerilla-gening---ilegalni-vysadba-bylinek/>

5.7.2011 10:16:38

• Vítková, Z.: *Guerilla gardening: partyzánský způsob městského zahradničení*, Ekolist, 08/2010. http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/guerilla-gardening-partyzansky-zpusob-mestskeho-zahradniceni?apc=/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/guerilla-gardening-partyzansky-zpusob-mestskeho-zahradniceni&nocache=invalidate&sh_itm=87afaf18db1ff480482b194f7544bcb8&al1_ids=1#disc 24.1.2012 22:07:10

5.3 Archivní materiály

- Kolektiv autorů. 2006. *České místodržitelství – všeobecné, spolky. 1856 – 1913*. Prozatimní inventární soupis. Praha: Národní archiv
- Kronika Okrašlovacího spolku v Jílovém u Prahy. 1999 - 2008
- Protokoly a jednatelské zprávy. 1892 – 1900. Okrašlovací spolek v Jílovém. Kniha č. 1. Státní okrasní archiv Praha-západ.
- Protokoly ze schůzí. 1900-1908. Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy, Kniha 2, I. část. Státní okrasní archiv Praha-západ.
- Protokoly ze schůzí. 1908-1916. Okrašlovací spolek v Jílovém u Prahy, Kniha 2, II. část. Státní okrasní archiv Praha-západ.

5.4 Doporučená literatura a jiné zdroje

- Blaha, Tomáš; Zemský, Marek. 2010. *Mladí lidé a dobrovolnictví v oblasti péče p přírodu a kulturní dědictví České republiky*. Brno.
- Inglehart, R. 1990. *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press.
- Máchal, A.; Husták, J. 2001. *Malý ekologický a environmentální slovníček*. Brno: Rezekvítek.
- Rataj, T., Ratajová, J., Třikač, J., Laštovková, B., Laštovka, M.: *Pražské spolky – Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895 – 1990*. Edice Documenta Pragensia Monographia, Volumen 6, Scriptorium, Praha 1998
- Schama, S. 1996. *Landscape & Memory*. 2nd ed. London: Fontana press.
- Švaříček, R., Šed'ová, K., a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Višňák, Richard. 2009. *Příroda – no a?*
<http://www.sedmagerace.cz/text/detail/priroda-no-a> 3.2.2012 22:12:34